

MILE BOGOVIĆ

SADRŽAJ IZVJEŠĆA SENJSKO-MODRUŠKIH BISKUPA U RIM OD 1602. DO 1919. GODINE

Mile Bogović
Sakralna baština
HR 53270 Senj

UDK:262.3(497.5 Senj)(047)
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 1996-06-14

U radu se donosi sadržaj izvješća senjsko-modruških biskupa u Rim od 1602. do 1919. Novija izvješća nisu u Tajnom vatikanskom arhivu dostupna istraživačima. Izvješća se nalaze u fondu *Relationes ad limina* voll. 734 i 799.

Autor navodi imena znanstvenika koji su se bavili tom problematikom, imena biskupa koji su ta izvješća slali u Rim kao i njihov sadržaj na temelju kojega dobivamo detaljne i vrijedne podatke o stanju na području senjsko-modruške biskupije u tom razdoblju. Po njegovu mišljenju ta su izvješća veoma vrijedan izvor za crkvenu povijest krajeva koji su pripadali pod senjsku i modrušku, odnosno krbavsku biskupiju.

I. *Fond Relationes ad limina*

Nakon krize oko protestantske reformacije Katolička je crkva Tridentским saborom i radom posaborskih papa stekla čvrsto organizacijsko jedinstvo na čelu s papom. Biskupi su trebali održavati biskupijske sinode, vizitirati svoje biskupije i o svemu tome izvješćivati središnju crkvenu upravu i osobno posjećivati pragove (*limina*) apostolskih prvaka Petra i Pavla u Rimu.¹ Stvar sa

¹ *Limina* znači "pragovi". U kršćanskom shvaćanju života najvažniji je onaj čas kada i čovjek prekorači prag koji dijeli zemaljski život od vječnoga. Ta su mjesta bila posebno slavna ako je netko taj iskorak u vječnost učinio kao mučenik. Na mjestu gdje su bili ti "pragovi" kršćani su poslije sagradili oltare (žrtvenike) i crkve. Dakako da su najslavniji oni "pragovi" u Rimu koje su prekoračili, ušavši u vječnost, apostolski prvaci sv. Petar i sv. Pavao. Na mjestu njihove mučeničke smrti sagrađene su poslije veličanstvene bazilike. K njima su sa svih strana kršćanskog

sinodama nije postala stalna praksa, ali je posjećivanje bazilike apostolskih prvaka i ujedno podastiranje izvješća o stanju biskupije ostalo do danas obveza svakoga rezidencijalnog biskupa. Vremenski je ta obveza bila povezana s udaljenošću biskupija od Rima, a iznosila je od tri do deset godina. Naše primorske biskupije bile su obvezatne na posjet i izvješće svake treće godine, a one u unutrašnjosti svake četvrte. Senjska je biskupija u vrijeme uključenosti u splitsku metropoliju imala trogodišnju obvezu, a kada je došla pod kaločkog, odnosno ostrogonskog metropolitu, te poslije pod zagrebačkog, obveza je bila četverogodišnja.² Od 1911. vrijedi za sve razmak od 5 godina. Izvješća je primala i o njima izvješćivala Sv. Oca Kongregacija Koncila. Ona je također odgovarala biskupu na podneseno izvješće. U tom dopisu bili su odgovori na eventualno postavljena pitanja, ali i razne primjedbe na način pisanja i sadržaj izvješća. Sama izvješća ispočetka su se slagala kronološki kako su stizala, i tim redom stavljala su se u fascikle ili kutije, a poslije (koncem 18. stoljeća) svrstavala su se po biskupijama. Tako je nastao u Tajnom vatikanskom arhivu fond "Relationes ad limina"³ u kojem svaka biskupija ima svoju kutiju, a neke imaju i više. Senjska i modruška biskupija imaju dvije kutije. Prva ima br. 734 i u njoj su izvješća do uključivo Maurovićeve 1900., a druga pod br. 799. ima za sada samo Vučićevo i Marušićevo izvješće. U te dvije kutije nalaze se, dakle, izvješća sljedećih biskupa:

1. Markantun de Dominis, 1602., ff. 1r-4v.⁴
2. Vincenzo Martena, 1615., ff. 5r-12v.⁵
3. Hijacint Dimitri, 1684., ff. 16r-17v.⁶
4. Sebastijan Glavinić, 1695., ff. 26r-39v.⁷

svijeta vjernici hodočastili. Potridentinski su pape biskupima naložili obvezu da u određeno vrijeme posjete te pragove (*limina*) i da tom prigodom podnesu vrhovnoj crkvenoj upravi izvješće o stanju biskupije. Prema tome postoji dvostruka obveza: posjetiti pragove apostola (*visitare limina apostolorum*) i podastrijeti izvješće o stanju biskupije, odnosno mjesne Crkve (*relatio de statu Ecclesiae*).

² V. Slavko KOVAČIĆ, *Najstariji izvještaji o stanju makarske biskupije u Tajnom vatikanskom arhivu*, Izvori za povijest Splitsko-makarske biskupije, br. 1, Nadbiskupski arhiv Split, 1975, 9-23.

³ Izvješća su se nalazila u arhivu spomenute Kongregacije. Danas se nalaze u Archivio Segreto Vaticano (Tajni vatikanski arhiv), i to pod natpisom: S. Congr. Concilio (sic!) - Relat. Visit. ad limina. U spisima su, naime, ne samo relacije nego i potvrde o posjetima bazilika apostolskih prvaka.

⁴ Izvješće je u cijelosti objavio Tihàmer Alàdàr Vanyò u knjizi *Relationes ad limina episcoporum de statu dioecesium ad coronam S. Stephani pertinentium 1600-1850*, Monumenta Hungariae italica, II, Oannonhalma, 1933, 353-356.

⁵ Također u cijelosti objavio Vanyò, nav. dj., 356-361.

⁶ Objavio Vanyò, nav. dj., 362-364.

⁷ Vanyò objavio sažetak na mađarskom, nav. dj., 364-371.

5. Benedikt Bedeković, 1708., ff. 40r-45v.⁸
6. Nikola Pohmajević, 1728., ff. 48r-53v.⁹
7. Ivan Anton Benzoni, 1741., ff. 72r-91v.¹⁰
8. Juraj Vuk Čolić, 1748. ff. 97r-108v.¹¹
9. Juraj Vuk Čolić, 1753., ff. 118r-119r.¹²
10. Juraj Vuk Čolić, 1757., ff. 128r-129r.¹³
11. Pijo Manzador, 1773., ff. 157r-158v, 165r.¹⁴
12. Ivan Krstitelj Ježić, 1795., ff. 215r-222v.¹⁵
13. Ivan Kristitelj Ježić, 1802., ff. 227r-228v.¹⁶
14. Ivan Kristitelj Ježić, 1814., ff. 254r-256r.¹⁷
15. Ivan Kristitelj Ježić, 1819. , ff. 269r-270v.¹⁸
16. Ivan Kristitelj Ježić, 1822. , ff. 283r-288r.¹⁹
17. Ivan Kristitelj Ježić, 1826., ff. 311r-315r.²⁰
18. Juraj Posilović, 1885., ff. 316r-354v.²¹
19. Juraj Posilović, 1890., ff. 355r-359v.
20. Antun Maurović, 1900., ff. 374r-389v.²²
21. Roko Vučić, 1913., 74 (nenumirane) stranice.
22. Josip Marušić, 1919., 44 (nenumirane) tipkane stranice.

Ukupno, dakle, 22 izvješća. Vidimo da se nije uvijek poštivalo ni trogodište ni četverogodište. Naime, kada bi se išlo na trogodišnja izvješća trebalo bi do 1919. biti 112 izvješća, a u slučaju četverogodišnjih 84. U našem

⁸ Vanyò objavio sažetak na mađarskom, nav. dj., 372-374.

⁹ Vanyò objavio sažetak na mađarskom, nav. dj., 374-376.

¹⁰ Ova relacija nalazi se i u Propagandinu arhivu u Rimu, SC. Dalmazia, vol. 9, ff. 39v-56v, te u Arhivu Biskupije Senj, Fasc. I (B), br. 37. Izvješće ima 27 listova, a pisano je istom rukom (kanonika Antona Cerovca) kojom je napisano i ono u Vatikanskom arhivu. Uz to je priložen i prijepis dr. Ivana Črnčića, koji je za Posilovića prepisao 1892. u Vatikanu više izvješća senjsko-modruških biskupa. Izvješćem se obilno služio Josip Burić za svoju doktorsku disertaciju o tom biskupu. Objavio je samo separat pod naslovom *La diocesi di Segna e di Modrussa durante l'episcopato di Giovanni Antonio Benzoni (1730-1745)*, Roma, 1968. Sažetak izvješća na mađarskom jeziku objavio Vanyò, nav. dj., 377-385. U naslovu Vanyò valjda omaškom izvješće pripisuje Cerovcu, koji je bio samo opunomoćenik biskupa Benzonija.

¹¹ Objavio sažetak na mađarskom Vanyò, nav. dj., 285-287.

¹² Objavio sažetak na mađarskom Vanyò, nav. dj., 387-388.

¹³ Objavio sažetak na mađarskom Vanyò, nav. dj., 388.

¹⁴ Objavio sažetak na mađarskom Vanyò, nav. dj., 389-390.

¹⁵ Objavio sažetak na mađarskom Vanyò, nav. dj., 390-393.

¹⁶ Objavio sažetak na mađarskom Vanyò, nav. dj., 393-395.

¹⁷ Objavio sažetak na mađarskom Vanyò, nav. dj., 395-396.

¹⁸ Objavio sažetak na mađarskom Vanyò, nav. dj., 396-397.

¹⁹ Objavio sažetak na mađarskom Vanyò, nav. dj., 39-400.

²⁰ Objavio sažetak na mađarskom Vanyò, nav. dj., 400-402.

²¹ Prvi sastavak ove relacije nalazi se i u Arhivu Biskupije Senj, Spisi 1885, br. 804.

²² Prvi sastavak ove relacije nalazi se u Arhivu Biskupije Senj, br. 108. Prvi dio nedostaje.

slučaju prosjek je 15 godina. Nije to samo slučaj senjsko-modruških biskupa. Naime, iako je naredba da se šalju izvješća i posjeti bazilika bila stroga, mogao se dobiti oprost. Obično se dobivala odgoda na 6 mjeseci. Takvih molbi i odgoda imamo u spisima veoma mnogo. Ali ostaje činjenica da kod nekih senjsko-modruških biskupa nemamo ni odgoda ni izvješća. Negdje je moguće da je izvješće otišlo u neki drugi fond ili se izgubilo, a negdje je biskup zanemario obvezu. Najveća je praznina između Martene i Dimitrija (1615.-1684.) i između Ježića i Posilovića (1826.-1885.). Za prvi slučaj veća je vjerojatnost da je neko izvješće izgubljeno, odnosno da je otišlo na uporabu drugim ustanovama, kao npr. Kongregaciji za širenje vjere (Propagandi). Tako imamo u Propagandinu arhivu podatak da je 1632. biskup Agatić poslao Ivana Tverdiolovića u Loreto i "ad limina",²³ ali ni relacija ni potvrda o posjetu bazilika nisu nađeni. Malo je čudno za drugi slučaj. Naime, od 1833. do 1869. bio je senjsko-modruški biskup poznati Mirko Ožegović. Od njega nemamo nijedno izvješće. Možda se izvješće slalo preko Bečke nuncijature pa je onda negdje smješteno na drugo mjesto. To ne izgleda ipak jako vjerojatno jer bi bar ostao neki trag u arhivu te nuncijature, koji se također nalazi u Tajnom vatikanskom arhivu. Nesumnjiva je vrijednost tih izvješća, pa su ih povjesničari mnogo upotrebljavali. Prvi koji je pristupio sustavnom objavljivanju izvješća naših biskupija, bio je mađarski povjesničar Tihàmer Alàdàr Vanyò, koji je 1933. objavio izvješća biskupija koje su pripadale kruni Sv. Stjepana.²⁴ Tu nisu biskupije splitske i zadarske metropolije. Starija izvješća donesena su u cijelosti, a od mladih donesen je samo kratki sadržaj na mađarskom jeziku. Izvješća senjskih biskupa tu su na str. 353-402. Prve su tri donesene u cijelosti i u originalnom jeziku, a za ostale, do uključivo 1826. godine, imamo samo sadržaj na mađarskom jeziku. Senjsko-modruškim izvješćima bavio se i dr. J. Burić.²⁵ Do sada su ona najviše upotrijebljena u radu o senjskoj katedrali.²⁶

Za druge naše biskupije imamo objavljeno više izvješća iz fonda "Relationes ad limina". Slavko Kovačić objavio je 1975. izvješća za makarsku

²³ *Scritture originali riferite nei Congressi generali (SOCG)*, vol. 401, f. 415v.

²⁴ *Relationes ad limina episcoporum de statu dioecesium ad coronam S. Stephani pertinentium 1600-1850*, Monumenta Hungariae italica, II, Oannonhalma 1933.

²⁵ I ovaj put zahvaljujem dr. Josipu Buriću na pomoći u pripremi ovog rada. On je, naime, kserokopirao izvješća do 1822. i uvezana dao ih meni na uporabu. Nekoliko izvješća bio je ispisao, pa mi je to pomoglo kod odčitavanja težih mjesta. U Arhivu Biskupije Senj našao sam (u ostavštini mons. Vladimira Kraljića), fotokopije relacija do uključivo Manzadora 1773. godine. Za isto razdoblje našao sam tu i mikrofilm.

²⁶ Mile BOGOVIĆ, *Senjska katedrala u biskupskim izvješćima za Rim i u postupcima za biskupska imenovanja*, Senjski zbornik, 22, Senj, 1995, 81-94.

biskupiju.²⁷ Tu je ne samo 8 cjelovitih izvješća makarskih biskupa od 1626. do 1658. nego i popis svih izvješća koja se o biskupijama nekadanjih metropolija sa sjedištem u Zadru i Splitu nalaze u Vatikanskom arhivu, u vremenu od 1588. do 1782. Kovačić je naznačio i koja su objavljena. Neka izvješća makarske biskupije objavio je i Bazilije Pandžić.²⁸ Osim spomenutih kod Kovačića²⁹ i Pandžića, izvješća su u cijelosti ili sažecima objavili Atanazije Matanić³⁰ i Metod Hrg.³¹ Izvješća istarskih biskupa objavio je Ivan Grah.³²

Postoji jedan pokušaj da se iz svih izvješća južnoslavenskih katoličkih biskupija izdvoji ono što se odnosi na "istoriju srpskog naroda". Taj pokušaj učinio je Marko Jačov.³³ On je donio dijelove izvješća Martene (str. 29-30), Dimitrija (str. 99, gdje se govori o shizmaticima u Brlogu), Glavinića (163-164), Bedekovića (186), Benzonića (282-283) i Čolića iz 1760. (304). (To u stvari nije izvješće, nego opravdanje Čolićevo što nije mogao obići biskupiju i poslati izvješće o stanju.) Jačov izvlači samo one dijelove - ne znam zašto ne sve - gdje je riječ o shizmaticima, jer on pretpostavlja da su to Srbi.³⁴

²⁷ S. KOVAČIĆ, nav. dj.

²⁸ U *Nova et vetera*, 30, 139-192. Pandžić je to ponovio u posebnoj knjizi *Bosna Argentina: Studien zur Geschichte des Franziskanerordens in Bosnien und Herzegowina*, Quellen und Beiträge zur kroatischen Kulturgeschichte, 6, Köln-Weimar-Wien, Böhlau, 267-320.

²⁹ Valja napomenuti da je Slavko Kovačić objavio poslije članak *Crkva na skradinsko-kninskom području u XVII. stoljeću prema izvještajima skradinskih biskupa Svetoj Stolici*, *Croatia christiana periodica* I, 1977, 1, 24-33. Tu nisu originalni tekstovi nego sažeci izvješća.

³⁰ Apostolska vizitacija dubrovačke nadbiskupije god. 1574. prema spisima sačuvanim u Tajnom vatikanskom arhivu, u *Mandićevo zborniku*, Radovi Hrvatskog povijesnog instituta u Rimu, I-II, Rim, 1965, 193-209; Izvještaji dubrovačkih nadbiskupa i biskupa u Vatikanskom arhivu (1591-1900), Radovi Hrvatskog povijesnog instituta u Rimu, III-IV, Rim, 1971, 159-178; Izvještaji zagrebačkih biskupa i nadbiskupa sačuvanih u vatikanskom arhivu, Bogoslovska smotra, XLV, Zagreb, 1975, br. 1, 117-126; Izvještaji kotorskih biskupa o kotorskoj biskupiji sačuvani u Tajnom vatikanskom arhivu (1592-1894), u zborniku *U službi čovjeka*, Zbornik nadbiskup-metropolite dr. Frane Franića, izd. *Crkve u svijetu*, Split, 1987, 421-444.

³¹ O izvještajima đakovačkih i zagrebačkih biskupa i nadbiskupa u Vatikanskom arhivu. *CCP* br. 2 (1978), 64-74; Izvještaj biskupa Jurja Haulika Svetoj Stolici o stanju zagrebačke biskupije iz god. 1841, *CCP* br. 3 (1979), 93-108.

³² U časopisu *Croatia christiana periodica* Grah je objavio detaljan sadržaj svakog izvješća o pojedinim istarskim biskupijama: pičanskoj (1589-1780), *CCP* br. 6 (1980), 1-25; porečkoj, *CCP* br. 12 (1983), 1-47; pulskoj (1592-1802), *CCP* br. 20 (1987), 26-68; br. 21 (1988), 63-106; novigradskoj (1588-1808), *CCP* br. 16 (1985), 63-93; br. 17 (1986), 113-147; i posebno *Pazinski kraj u izvještajima pičanskih i porečkih biskupa*, *Vjesnik Hrvatskog arhiva u Rijeci i Pazinu*, XXVI, Rijeka-Pazin, 1983, 201-218; *Prve sačuvane relacije istarskih biskupa Svetoj Stolici*, *Vjesnik HARP*, XXX, 1988, 79-89.

³³ Marko JAČOV, *Spisi Tajnog vatikanskog arhiva XVI-XVIII veka*, Srpska akademija nauka, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskoga naroda, II. odeljenje, knjiga 22, Beograd, 1983.

³⁴ O radu Marka Jačova vidi drugo izdanje moje knjige *Katolička crkva i pravoslavlje u Dalmaciji*, Kršćanska sadašnjost - Školska knjiga, Zagreb, 1992.

II. Sadržaj izvješća biskupa senjsko-modruških

1. *Markantun de Dominis*, 1602.

U tom izvještaju Markantun de Dominis najprije se sam predstavlja. Doktor je teologije, senjski biskup i administrator modruške biskupije. U lipnju 1597. postao je administrator i senjske i modruške po zapovijedi i odredbi Svetoga Carskog Veličanstva, patrona onih crkava, jer još nije bilo jasno je li živ ili mrtav njegov prethodnik i stric.³⁵ Kada je postalo jasno da je njegov prethodnik mrtav, postao je punopravnim biskupom i posvećen je u listopadu 1600. godine. Kroz sve to vrijeme bio je gotovo neprekidno zauzet javnim poslovima, pa i po odredbi Svete Stolice. Prve godine nakon što je postao punopravni biskup, posjećivao je biskupiju i počeo je uređivati i poučavati u svemu što traži slava i spasenje duša, ali pozivan radi prećih poslova drugamo, nije to uspio dovršiti.

Senjska crkva posvećena je Bogorodici Djevici na nebo uznesenoj, trošna je i u opasnosti da se sruši. Pola kanoničkog kora već je izgubila zbog trošnosti svoda. Veliki oltar prislonjen je uz zid i na njemu je tabernakul. U crkvi se nalazi još šest zapuštenih oltara. Dvije su sakristije: jedna javna za liturgijsku odjeću, sada istrošenu i poderanu; druga je manja i tajnija, kao arhiv za spise, srebrninu i dr. dragocjenosti.³⁶ U crkvi se nalazi krstionica te orgulje koje su skroz pokvarene. Ima i toranj, dosta širok i visok, s dobrim zvonima. Kaptol bi trebao imati 12 kanonika s 3 dostojanstvenika, od kojih je prvi do biskupa arhidakon, drugi arhiprezbiter i treći primicer. Ali se sada sav kler s kanonicima i dostojanstvenicima sastoji od 6 svećenika, koji zajednički obavljaju dušobrižničku službu. Tu je još 4 ili 5 svećeničkih pripravnika. Svećenici služe misu na hrvatskom jeziku (*illyrica lingua*) i na tom jeziku obavljaju sve obrede.³⁷ Kanonike bira kaptol, arhidakona zajednica plemićkih laika, a primicera biskup. Još su zadržali taj stari običaj. Nemaju gotovo nikakve nadarbine, nego neke male dionice koje bi sve zajedno prehranile jedva jednog svećenika. Uzdržavaju se od darova i od misa za pokojne. Uzrok je toj nestašici

³⁵ Anton de Dominis, biskup senjski, krenuo je 1596. zajedno s vojskom na Klis. Ondje je iste godine poginuo.

³⁶ Ova manja vjerojatno je iza oltara, u ostacima staroga tornja. Ta je prostorija sve do 1943. služila za čuvanje vrednijih predmeta iz katedrale i iz biskupskog arhiva. Spomenute je godine u bombardiranju nastradala. Pri obnovi katedrale nije restaurirana.

³⁷ Ovdje nije jasno što znači "*illyrica lingua*", je li to staroslavenski ili govorni hrvatski jezik. Za obrede se, naime, služilo govornim jezikom, ali u misi je bio staroslavenski. Tek u 19. stoljeću prevladat će i u misi govorni jezik (tzv. *ščavet*) za sve dijelove koji se glasno mole u crkvi.

što je Senj na samoj granici prema Turcima pa je izgubio sve zemljište, koje je zbog turskih provala ostalo nenastanjeno i pusto. Zbog toga i ne postoji senjska biskupija izvan gradskih zidina. Ipak postoje dvije ili tri utvrde poput stražarnica na granici, koje su senjskom biskupu podložne kao duhovnom gospodar. Senjski biskup nema gotovo nikakvih sigurnih prihoda osim četiri ili pet kabala vina, a nadvojvoda Ferdinand udijelio mu je kao neku milostinju svoju riječku desetinu i pripomoć od daća koje njemu pripadaju. Sve to može iznositi najviše 200 katedralnih dukata. Nedavno je nadvojvoda obećao da će tu darovnicu obnavljati. U gradu Senju nema ni učitelja ni škole za djecu, nego vlada najveća nepoučenost i barbarstvo. Dva su redovnička samostana ili bolje svratišta (hospitia), jedan franjevac opservanata, drugi dominikanski, a u njima borave po dva ili tri redovnika bez ikakva pravila i discipline. Uz to se tu nalazi crkvena bolnica Sv. Duha, već gotovo potpuno napuštena jer uopće ne prima bolesnike, a ono malo što posjeduje, laici raznose. Grad je malen i nalazi se pod carem kao ugarskim kraljem. Uporište je protiv Turaka i zbog toga se u njemu vježba samo u baratanju s oružjem. Ima oko 400 ognjišta i veoma čudnu vojsku; nedavno je bila privedena nekoj disciplini, najviše djelom novoga biskupa, zato ga na smrt mrze oni koji se nazivaju uskocima.

Modruška biskupija teško je nastradala od Turaka, ali je preostalo slobodno oko devet utvrda sa zbornim crkvama, u vlasti kneza Zrinjskog, Hrvata i heretika. Područje je obradivo i nastanjeno s oko 15 tisuća katolika i oko 60 svećenika, koji bogoslužje obavljaju na staroslavenskom jeziku. Svećenici su nepoučeni i neposlušni. Knez zadržava za sebe crkvenu desetinu i spori se s carem za patronat nad tom biskupijom, a moglo bi se dogoditi da se ona i odvoji od senjske. Preko brda ima još nekoliko utvrda koje nemaju veze s biskupom. Sveta Stolica bi htjela da se sjedini sa senjskom i da se od njezinih prihoda uzdržava biskup i kaptol. Osim toga potrebno bi bilo u Hrvatsku poslati apostolskog vizitatora, jer iako su prilike sada loše, lako bi se moglo učiniti da se one poprave.

2. *Vincenzo Martena*, 1615.

Martena³⁸ je imao neugodno iskustvo sa senjskim uskocima, i to dominira u cijelom njegovom izvješću.

Na polju kod Senja ne raste ništa čime bi se ljudi mogli prehranjivati jer je grad smješten između stjenovitih brda. Stanovništvo živi od plaća koje mu vladar daje da se kraj zaštiti od prvih turskih udara. Naime, iz iskustva je poznato da su se Turci zbog straha od tih ljudi pomakli dalje od mora u

³⁸ Martena je rodom iz talijanskog grada Lecce, a nije iz Like kako je mislio Sladović.

unutrašnjost, i time su mnogi dalmatinski gradovi oslobođeni opsada. U gradu nema drugih zanimanja osim vojničkog. Stanovnike zajedničkim imenom nazivaju uskoci, ali u njihovu jeziku tako se nazivaju samo oni koji nisu rođeni u Senju nego su naknadno u nj uskočili. Takvih je mnogo više nego starosjedilaca. Starim Senjanima uskočko je ime mrsko. Grad ima pet stotina kuća i gotovo dvije tisuće glava. Većinom su jaki i snažni, ali pobožni nisu. U svetu Katoličku crkvu vjeruju, ali u kršćanskom nauku potpune su neznalice. Kod njih je običaj da se nikada iz luke ne otisnu prije nego za svaku lađu dobiju od klerika ili redovnika po jednu svijeću, koju će povremeno zapaljivati, vjerujući da po nekoj čudesnoj sili time mogu naići na bolji plijen. Oni koji su im dali svijeću, očekuju od uskoka milostinju na povratku. Narod je uvjeren da na temelju oprosta koji je Bonifacije VIII.³⁹ podijelio bratovštini Sv. Duha, može dobiti oprostjenje od svih grijeha, kao za jubileja, a posebno od slučajeva koje navodi bula "In coena Domini". Budući da se mnogi bave gusarstvom, dosta je njih prošle godine nadvojvoda osudio na smrt. Osim toga našao sam običaj da po kućama sklapaju vjenčanje u nazočnosti jednog svećenika ili čak samo nekoliko svjedoka. Nijedan arhiepiskop nema kod sebe knjigu u koju bi zapisao imena krštenih, krizmanih, vjenčanih i umrlih. Ne drže vjeronauk. Za ispovijedanje ne traže nikakvu dozvolu. Na dan kada novi svećenik služi svoju prvu misu, ples otvara mladomisnik, a poslije njega pleše arhiepiskop. U korizmenim subotama senjski kanonici javno u crkvi čitaju čudesa BDM, napose pak slučajeve lopova koji su nakon mnogih počinjenih zala zbog malog znaka pobožnosti prema Blaženoj Djevici oslobođeni zle smrti. U Senju je kuća za primanje siromaha i stranaca bila dobila pristojnu opskrbu, ali je to već sve istrošeno jer je hospicij za siromahe dokinut, a dužnici ne vraćaju novac. Htio sam to urediti, ali zbog tvrde naravi ljudi i mletačkih opsjedanja grada nisam uspio. Po gradu ima kapelica u kojima se blagdanom obavlja služba Božja, a dotirane su kakvom kućom ili manjim vinogradom.

Senjska biskupija sastoji se samo od tri župe: Senj, Brinje i Otočac. Biskup u Senju ubire desetinu od janjaca i četvrtinu od vina. Nadvojvoda Ferdinand dodijelio mu je godišnje sto florena od svojih prihoda u Rijeci i polovicu riječkih desetina. Budući da je senjska biskupska stolica dugo bila slobodna, ti prihodi išli su u druge namjene, tako da ih sadašnji biskup nije uspio dobiti. U gradu je 11 svećenika, od kojih 8 kanonika, i šest ostalih klerika. Dvije su bratovštine: Tijela Kristova i Majke Božje; dva samostana:

³⁹ Nije poznat spis po kojem bi taj papa podijelio neke oproste crkvi sv. Duha u Senju. Najstariji poznati dokument je onaj pape Bonifacija IX. iz 1389. godine.

dominikanski s dva redovnika i franjevački, također s dva redovnika. Po nošnji se svećenici ne razlikuju od laika. Nemaju drugih prihoda osim onih iz vlastite obitelji, što im nije dovoljno za održavanje pa zato obrađuju polja i bave se drugim, svećenicima nedoličnim poslovima.

U Modruškoj biskupiji pod svojom upravom biskup ima devet kaštela, od kojih jedan pripada caru, jedan Frankopanima, šest Zrinjskima i jedan nadvojvodi Ferdinandu. Ovaj posljednji zove se Trsat, gdje je tri godine boravila sveta Loretska kuća. Ondje je franjevački samostan. Postoji u biskupiji i pavlinski samostan, ali su ga zbog uskoka Mlečani spalili, tako da sada redovnici žive u okolnim selima.⁴⁰ Zrinjski ne dozvoljava skupljanje crkvene desetine na svom području. Čak je jednog redovnika augustinca imenovao za biskupa.⁴¹

Svi svećenici (u Vinodolu) obavljaju službu Božju na ilirski način (Illyrico more), kako to čine i Senjani. I kako ne znaju ni čitati ni pisati drugim slovima osim onih koja je upotrebljavao sv. Jeronim, na tom pismu nemaju ništa od onoga što im je potrebno kao ispovjednicima i svećenicima, a ne postoji ni nada da će na tom jeziku moći nešto naučiti, budući da nema uvjeta za osnivanje glagoljske tiskare.⁴²

Na cijelom tom području živi najviše 4000 ljudi, 60 svećenika, podđakona i đakona sedam i 20 klerika. Od njih samo trojica znaju nešto latinski.

3. *Hijacint Dimitri*, 1684.

Dimitri šalje izvješće nakon što je preko svoga delegata Ivana Marijaševića posjetio bazilike apostolskih prvaka.

Senjska biskupija ima 5 župa: Senj, Otočac, Brlog, Brinje i Sv. Juraj.

Crkva u Senju broji oko 1500 vjernika i ima 10 kanonika, 8 svećenika i 6 klerika. I kanonici i crkva, koja je pod patronatom općine, veoma su siromašni. Godišnje svaki kanonik dobije od nadarbine oko 15 škuda. U vrijeme biskupova dolaska u crkvi se nije obavljala služba Božja osim o blagdanima. Trebalo se krvavo znojiti da se uvede svakodnevno moljenje časoslova u crkvi. Za vrijeme sinode 1682. naredio je to uz prijetnju strogih kazni, a vidjet će kakav će biti

⁴⁰ To se odnosi na pavlinski samostan u Novom.

⁴¹ Nikola Zrinjski imenovao je 1607. riječkog augustinca Agatića modruškim biskupom, ali ga tada Rim nije htio potvrditi. Agatić će biti prihvaćen od Rima istom 1617. i upravljat će biskupijom do 1640.

⁴² Car Ferdinand III. poklonit će 1620. za biskupije senjsku i modrušku slova bivše glagoljske i ćirilske protestantske tiskare u Urahu. Franjo Glavinčić dopremit će ih u Rijeku, ali će poslije ta slova završiti u Propagandinoj tiskari u Rimu.

učinak. Sakristija je također siromašna. U gradu su 2 samostana: franjevački s 4 i pavlinski s 3 redovnika. Četiri crkve u gradu gotovo su oplijenili kaštaldi. Od grada biskup dobiva samo dvije škude, a daje ih svome generalnom vikaru. Biskupski dvor je prostran, ali ruševan. Budući da je na gotovo nenastanjivom mjestu, rijetko su ondje boravili biskupi. U gradu nema ni bolnice ni sjemeništa.

Crkvu u Otočcu uzdržava općina, ali slabo. Posvetio ju je Dimitri. Ondje je župnik s kapelanom. Vjernici su svi katolici. Biskup dobiva od župe 7 škuda.

U Brlogu je drvena crkva kojom se služe katolici i pravoslavci. Ima svog župnika. Mjesto ima 60 kuća: 40 shizmatičkih i 20 katoličkih. Potrebno je onamo poslati misionara.

Župa Brinje ima župnika i kapelana. Biskup od nje dobiva 7 škuda.

U župi Sv. Juraj je župnik s 300 vjernika.

U cijeloj biskupiji bilo je, dakle, oko 3000 vjernika, od čega polovica otpada na Senj.

Modruška biskupija ima 23 župe: Modruš, Bakar, Trsat, Grobnik, Gerovo, Čabar, Brod, Delnice, Moravice, Lukovdol, Bosiljevo, Tounj, Oštarije, Ogulin, Hreljin, Drivenik, Kotor, Belgrad, Novi, Bribir Ledenice, Fužine, Zagon. Samo od onih u Vinodolu biskup ima neke prihode. Te su crkve bolje opskrbljene i svećenicima jer osim župnika imaju i više pomoćnika.

Modruška biskupija imala je nešto oko 15.000 vjernika. Najbrojnija je župa Bakar (3.000), zatim su Grobnik (2.000), Bribir (2.000) i Hreljin (1.500). Te 4 župe imaju stanovnika koliko sve ostale zajedno. Unutrašnjost je jako slabo naseljenja. U Bakru, Grobniku, Novom i Bribiru spominju se kanonici, što znači da su ondje zborni kaptoli. Biskup dobiva oko 800 škuda, od čega desetinu daje modruškom arhiđakonu.

4. *Sebastijan Glavinić, 1695.*

Senj su osnovali Senonski Gali. Bio je veoma slavan u vrijeme ugarskih kraljeva, a sada spada među glavne utvrde pod vlašću austrijske kuće. Poznat je po svojim vojnicima, čijom je zaslugom grad dobio velike povlastice od ugarskih kraljeva. Sada pripada ostrogonskoj metropoliji. Biskup upravlja osim senjske i modruškom biskupijom. Senjski kaptol ima arhiđakona, prepozita i arhiprezbitera, uz koje su primicer i župnik. Svaki dobiva godišnje oko 100 mletačkih dukata, računajući tu i misne nakane. U Senju je katedrala na čast Majke Božje, dva samostana: franjevački s osam i pavlinski s 5 redovnika. Vjernika je ukupno 2000. Osim katedrale tu su filijalne crkve: sv. Duha, sv. Jurja, sv. Ivana Evanđeliste, sv. Ane, Nevine Dječice, sv. Antuna Padovanskog, sv. Roka, Blažene Djevice uz katedralu, Marije Magdalene, Blažene Djevice

izvan grada. Svakom kanoniku za vrijeme vizitacije 1692. dodijeljena je na brigu jedna od tih crkava. Ako bi netko to zanemario, bit će kažnjen. Sve te crkve jako su loše opskrbljene. Biskupski je dvor ruševan. Biskupija ima tri župe: Sv. Juraj, Otočac i Brinje s filijalama u Brlogu, Karlobagu i Jezeranama. Župom Sv. Jurja upravlja jedan od senjskih kanonika. U Brinju je župnik s kapelanom, a župa broji 1500 vjernika. Otočac ima 2000 vjernika, a njima upravljaju župnik i još jedan svećenik. Misa se služi staroslavenski ("ilirski") i latinski, a kanonici mole časoslov staroslavenski.

U Lici, koja je u zadnjem ratu pripojena senjskoj biskupiji, ima oko 3000 katolika i oko 3000 shizmatika, koji su zauzeli bolju zemlju. Lika bi mogla primiti još 6000 obitelji. Biskup je onamo poslao kao misionare kapucina Petra Marina Senjanina i senjskog župnika Marka Domazetovića. Preporučuje se za pomoć misijama u tom kraju. Musliman Salik Smerdeljanović primio je krštenje i nakon toga ostao vjeran Crkvi do mučeničke smrti.

Modruška biskupija ima naziv po Modrušu, mjestu u kojem je nekoć stolovao biskup, koji je pred Turcima pobjegao u Novi. Ima 23 župe: Novi, Ledenice, Krmpote, Bribir, Grižane, Kotor, Belgrad, Drivenik, Hreljin, Bakar, Trsat, Grobnik, Gerovo, Čabar, Moravice, Brod, Delnice, Lukovdol, Lešće, Ogulin, Modruš, Oštarije i Tounj. Služba Božja je pretežno na staroslavenskom (ilirskom) a gdje gdje i na latinskom. Prihodi su veoma slabi: neke župe ne daju ništa, a negdje zemaljska gospoda ometaju ubiranje prihoda. Posebno su se u tome isticali Zrinjski, koji su prognali biskupa Marijanija,⁴³ a poslije njih i njihovi nasljednici, odnosno Gradačka komora. Malo svećenika znade latinski, a zbog slabih nadarbina učeniji odlaze u druge biskupije, kao doktor teologije Martin Brajković⁴⁴ i završeni teolog Vinko Pohmajević.

U Novom je župnik sa šest kanonika s prihodom od 600 mletačkih dukata. U pavlinskom su samostanu dva redovnika, a vjernika ukupno je 1500. U župi su kapele sv. Nikole, sv. Lucije, sv. Martina, sv. Stjepana i sv. Antona Padovanskog. Oplužuju ih kanonici.

U Ledenicama je župna crkva sv. Stjepana te kapele sv. Jurja i Djevice Bogorodice u polju. Vjernika je 370, a oplužuju ih dva svećenika: jedan zna latinski, a drugi je glagoljaš.

⁴³ Petar Marijani, senjsko-modruški biskup od 1642. do 1665. Zbog sukoba s Nikolom Zrinjskim bio je izvan biskupije od 1647. do 1652. U međuvremenu car je imenovao Andriju Frankovića njegovim nasljednikom, a Marijani je dobio od cara naslov srijemskog biskupa. Rim nije prihvatio te izmjene.

⁴⁴ Biskup senjski i modruški od 1698. do 1703. Te godine imenovan je zagrebačkim biskupom. Umro je 1708.

U Krmpotama je crkva sv. Jakova, župa ima 200 vjernika, svi su katolici; svećenik je glagoljaš.

U Bribiru je zborna crkva sv. apostola Petra i Pavla, sa šest kanonika koji svi znaju latinski, s godišnjim приходima oko 400 mlet. dukata. Vjernika je 1390.

U Grižanama je crkva sv. Martina, sa župnikom i pet nadarbenika glagoljaša, s 200 dukata prihoda. Ruševne su crkve sv. Ivana i sv. Nikole. U ovoj posljednjoj Zrinjski su pokopali svog službenika luterana. Nedaleko je pavlinski samostan u Crikvenici.

U blizini je župa Kotor s crkvom sv. Šimuna, vjernika ima 246. Svećenik je glagoljaš. U Belgradu je župna crkva Velike Božje Roditeljice, župljana je 314, kojima upravlja župnik s dva kanonika koji se spore s crikveničkim pavlinima za desetinu.

Drivenik ima tijesnu župnu crkvu i neke manje crkvice. Župom upravlja župnik s dva kanonika glagoljaša, a godišnji im je prihod 100 mletačkih dukata. Vjernika je 290.

U Hreljinu je crkva sv. Jurja sa župnikom i dva kanonika, s приходima od 100 mletačkih dukata. Vjernika je 3215, kojima se služi staroslavenski. Postoje kapele: Presv. Trojstva, sv. Stjepana i sv. Jelene. Još se vide ruševine nekadašnje redovničke nastambe. U Kraljevici je kapela sv. Nikole.

U Bakru je zborna crkva sv. Andrije s osam kanonika, s godišnjim приходom od 700 mletačkih dukata, ali ni to ne mogu uživati od grabežljivih laičkih gospodara, prije Zrinjskih, a sada kameralnih činovnika. Vjernika je oko 4000.

Na mjestu gdje su anđeli bili donijeli Nazaretsku kuću sada je crkva Gospe Trsatske sa slikom Blažene Djevice Marije, koju je naslikao sv. Luka. Ondje je franjevački samostan s 30 redovnika. U blizini je i župna crkva sv. Jurja i župni stan. To je mjesto pogodno za trajni boravak biskupa, da ne mora boraviti u Rijeci, koja je u drugoj biskupiji.

U Grobniku je zborna crkva sv. Filipa i Jakova sa župnikom i šest kanonika, koji godišnje dobivaju 60 mletačkih dukata. Ima oko 600 vjernika.

Zatim prelazi na župe "preko gorja" (transmontanae).

Sv. Hermagora i Fortunat zaštitnici su gerovske župe. Među brojnim kapelama u župi posebno je poznata ona na Svetoj gori. Vjernika je 1500, a njima upravlja latinski svećenik.⁴⁵

⁴⁵ Svećenike se tada dijelilo na latinske i glagoljaše. Ime latinski znači da svećenik znade latinski jezik i da je završio neku službenu školu, što ne znači da on ne služi sv. misu na

U Čabru je crkva sv. Antona Padovanskog, župnik je latinski, vjernika je oko 400, među kojima su i radnici iz rudnika.

Moravice su bile najprostranija župa pa su odvojeni Brod i Delnice. Glavna crkva je posvećena sv. Filipu i Jakovu, a ima i manjih crkava. Župnik misu služi latinski, ali evanđelje i poslanicu čita na hrvatskom. Vjernika je 2000.

U Brodu je crkva sv. Magdalene, a filijale su sv. Leonarda, Bezgrešnog Začeca i sv. Krunice. Vjernika je 1330.

U Delnicama je svećenik glagoljaš i oko 400 vjernika. Vodi brigu i o kapeli sv. Katarine.

U Lukovdolu je također svećenik glagoljaš, a vjernika je 1000. Nedaleko mjesta je Lešće sa župnom crkvom sv. Ivana Evanđeliste. Pod tu župu spadaju i četiri kapele. Vjernika je 800.

U Ogulinu je zaštitnik župe sv. Bernardin; tu su i kapele sv. Petra i sv. Jakova. Vjernika je 1200, među kojima cvjeta više vojna disciplina nego pobožnost.

U Modrušu je nekad bila biskupska rezidencija, a sada je samo župa s jednim svećenikom i 300 vjernika. Prije Turaka patron je bio sv. Marko, sada se štuje sv. Ivan Evanđelist. Dobra koje je nekada imala ta crkva sada su pod bihačkim Turcima ili u rukama shizmatika.

Mišljenje je da je u Oštarijama bio jedno vrijeme krbavski kaptol. Tu se sada nalazi stara crkva Majke Božje, poznata po čudesima. Župnik s još jednim svećenikom ima na brizi 1060 vjernika.

Zaštitnik tounjske župe je sv. Ivan Apostol. Ima 300 vjernika za koje se brine župnik glagoljaš.

Iz ovih župa preko gorja biskup nema nikakvih prihoda. Priča se da je nekoć biskup stolovao u Udbini.

U dodatku Glavinić opet naglašava nasilnost zemaljske gospode te opasnost od shizmatika. U Lici su zauzeli glavne crkve, a prošlog ljeta došao je onamo i njihov episkop s deset sveštenika i oko 500 shizmatičkih Vlaha.

Svete moći ili relikvije su u senjskoj katedrali, Bakru u Grobniku.

5. *Benedikt Bedeković*, 1708.

Kada je prije skoro pet godina imenovan biskupom, prva mu je briga bila obaviti vizitaciju biskupija i osobno o svemu izvjestiti Svetoga Oca. Nakon što je uz velike teškoće prošao povjereno područje, zbog obveze prisustvovanja državnom saboru ne može osobno doći u Rim pa šalje kanonika Ivana Čolića.

staroslavenskom jeziku. Glagoljaš ne zna latinski i nema neke službene škole. Pripremu za svećeništvo obavio je kod učenijeg župnika.

Uvodne misli negdje doslovno uzima od Glavinića, a i po strukturi relacije Bedeković je ovisan o njemu.

Počinje s izvješćem senjske biskupije.

Katedrala je posvećena Uznesenju Marijinu. Prije dvije godine proširio je za trećinu svetište katedrale a radi se i novi glavni oltar troškom od 1000 ugarskog novca. Pred oltarom već sada gore tri srebrne svjetiljke. Senj ima 4000 duša, 12 kanonika od kojih svaki dobiva godišnje 600 mletačkih libra ili julija, u što je uračunat stipendij mise. U kanonike se ubrajaju arhiđakon, prepozit i arhiprezbiter, uz koje su primicer i gradski župnik. Dva su samostana: franjevački s 14 redovnika i pavlinski s pet, a pred dvije godine ovaj je proširen za osmoricu. Biskupski su prihodi u prosu, pšenici i janjcima oko 50 njemačkih forinti. Postoje filijalne kapele: sv. Duha, koja je zadnjih godina dovedena u izvanredno stanje s obzirom na ono prijašnje; veoma je posjećena ranim jutrom, posebno od žena; zatim sv. Jurja s velikim raspelom, ali s malom pobožnošću; sv. Ivana Kristitelja, sv. Ane, Nevine Dječice, sv. Roka, Pohođenja Marijina, sv. Marije Magdalene. Izvan gradskih zidina su crkve sv. Antona opata i Navještenja Marijina. Sakramenti se dijele uglavnom na "ilirskom" jeziku, a kadkada se misa na latinskom. Brevijar se moli "ilirski", što znači staroslavenski.

Biskupija ima sedam župa: Sv. Juraj, Jablanac, Kosinj, Otočac, Brlog, Brinje i Krmpote.

U Sv. Jurju je 900 vjernika, razasutih po brdima i dragama. U Otočcu je 2200 duša, kojima upravlja župnik s dvojicom kapelana. Filijalne su crkve sv. Fabijana i Sebastijana te od starine sv. Duha. U novije vrijeme sagrađene su crkve: sv. Križa, sv. Ilije, Svete Krunice i sv. Nikole. U Brlogu je crkva Presv. Trojstva, a vjernika je 250. U Kosinju ima 500 duša, a župa je posvećena Svetoj Krunici. Postoji i filijala sv. Petra. U drugom je selu crkva sv. Antona, koja je pod interdiktom jer je ondje prošle godine ubijen svećenik. U Jablancu je 300 vjernika. Crkva je posvećena sv. Nikoli. Prihod je 400 mletačkih libri godišnje. U Brinju je župna crkva Uznesenja Marijina s filijalama Presv. Trojstva u kaštelu i sv. Jurja u Jezeranama. Ima 1800 vjernika, za koje vodi brigu župnik s kapelanom. U Krmpotama je 200 duša, svi su katolici. Teško ih je poučavati jer su preko ljeta s blagom u brdima.

U Lici, koja je nedavno oslobođena od Turaka, živi 13.000 katolika, za koje se brine 10 svećenika, i 1400 shizmatika.⁴⁶

U župama modruške biskupije podaci su uglavnom kao i kod Glavinića. Broj vjernika u pojedinim župama je sljedeći: Novi 1700, Ledenice oko 450,

⁴⁶ Ovaj odnos katolika i pravoslavaca svakako ne stoji. Usp. druge relacije.

Bribir oko 1480, Grižane 700, Kotor 322, Belgrad oko 430, Drivenik 340, Hreljin 2500, Bakar oko 6000, Trsat oko 800, Grobnik oko 1000. U Gorkom kotaru: Gerovo oko 1500, Čabar oko 200, Moravice oko 2000, Brod 1500, Delnice 450, Lukovdol 1000, Ogulin 1300, Modruš 600, Oštarije 1700, Tounj 350. Spominju se još župe Fužine i Lešće, ali za njih ovdje nemamo nikakvih podataka.

Od deset župa u unutrašnjosti biskup ne dobiva ništa.

6. *Nikola Pohmajević, 1728.*

Petogodišnji nemiri u Senju i razne obveze spriječili su biskupa da osobno dođe u Rim. Bio je, osim toga, u vizitaciji biskupija izložen prijetnjama svećenika Jakova Bogdanića. Godine i bolest ne dopuštaju mu ni sada da osobno dođe u Rim.

Katedralna crkva u Senju ima 12 kanonika, od kojih su četiri dostojanstva: arhidakon, prepozit, arhiprezbiter i primicer. Jedan je kanonik župnik. Žive od legata pokojnika, kojih je sada toliko da ih više ne mogu primati. Cijeli kaptol zajedno ima mjesečni prihod u iznosu plaće jednoga vojnika, naime 23 mletačke libre, od kojih 8 dobivaju u suknu, 8 u žitu i 8 u novcu.⁴⁷ Od desetina dobivaju jedva 50 rajnskih florena, kao i biskup, jer bolju i plodniju zemlju uživaju shizmatici, od čega nešto daju svojim svećenicima; naši katolici kažu da daju dvadesetinu, a daju u stvari što hoće. Unatrag 50 godina kanonici obdržavaju kor, ali mali ih broj dolazi, opravdavajući se malim prihodima, koji u cijelosti iznose 150 do 200 florena. Ne ističu se po znanju, ali postoje mogućnosti veće naobrazbe. Jedan je glagoljaš, i taj redovito dolazi u kor.

Oci pavlini od 1725. drže latinsku školu. Budući da ima dosta klera, ne misli više rediti glagoljaše, niti učenije ako su neprikladni. U proširenom franjevačkom samostanu sad je 15 redovnika, a prije su bila samo četvorica. Pavlini su imali prije samo tri sobe i redovito dva redovnika, rijetko tri. Sada ih je preko 7, a ubuduće bit će ih potrebno 12, zbog škole koju drže do uključivo retorike. Iz carske blagajne imat će godišnje 400 rajnskih florena.

Zidovi lađe i strop katedrale su do temelja srušeni i 1717. podignuti novi bez volti, na moderan način. Glavni oltar je napravljen 1706. godine, kada je i svetište dosta prošireno tako da u nj mogu stati korske klupe za 12 kanonika i biskupska katedra te da ima dovoljno mjesta za pontifikalne mise, jer je prije bilo pretijesno. Ima dvije kapele s jednim oltarom i propovijedaonicom. Ostalih

⁴⁷ Što zajednički iznosi 24, a ne 23, kako piše Pohmajević.

oltara je 5, a na groblju izvan crkve su 3 kapele. U gradu su još četiri kapele, a izvan grada su nedavno iz ruševina podignute 5, među kojima jedna Blažene Djevice Marije, prije jako tijesna a sada proširena; kod nje je bratovština Svete Krunice. Što se prije bude moglo, bit će sagrađeno i kalvarijsko brdo iznosom od 240 rajnskih florena koje je darovala jedna pobožna osoba.

Katedralna crkva ima 12 srebrnih svijećnjaka, novu pokaznicu nedavno kupljenu sa srebrnim anđelima koji sa strane drže srebrne svijećnjake (plaćena 840 florena), tri srebrne svjetiljke pred velikim oltarom, dvije glave s relikvijama, dvije ampule i vrećicu za skupljanje milostinje (prije se skupljala milostinja tako da se donosilo svećeniku, koji je stajao pred oltarom), nekoliko starih kaleža s pliticom, osim onih koji imaju pojedini kanonici kao svoje vlastite.

Od starine osim katedralne postoje još 4 župe, gdje su crkve podignute iz ruševina, a u novije vrijeme podignuta je i peta.

U Lici je 10 župa. Shizmatičkih je i više i na boljoj zemlji. Župnici uz podršku civilnih vlasti uskraćuju katedraticum i milostinju za sveta mjesta u Jeruzalemu. Biskup je obnovio biskupski dvor. Osnovao je fundaciju za jednog studenta u Grazu, a jedno mjesto u Loretskom zavodu biskupija dijeli s Rabom. U zagrebačkom sjemeništu od prije nekoliko godina uzdržavaju se dva bogoslova.

Modruška biskupija isto je što i Krbavska, što je dokazao biskup Brajković, ali je tek Pohmajević uspio 1723. izboriti odobrenje da vizitira Liku. Stolni kaptol raspršen je na više zbornih kaptola, svaki sa svojim kanoničkim zborom: 6 je kanonika u Novom, 7 u Bribiru, 6 u Grižanama, 3 u Belgradu, 3 u Hreljinu, 9 u Bakru, 7 u Grobniku. U tim mjestima župe su povezane s mjesnim zbornim kaptolom. Osim tih, postoje još sljedeće župe: Ledenice, Kotor, Trsat, Fužine, Gerovo, Delnice, Čabar, Brod, Moravice, Lukovdol, Lešće, Tounj, Ogulin, Oštarije, Modruš i Slunj. Te župe imaju svoje župne stanove, dok u onima gdje su zborni kaptoli, župnik stanuje u privatnoj kući. Većina ih služi misu i moli brevijar glagoljskim ili jeronimskim slovima.

7. Ivan Anton Benzoni, 1741.

Biskup je odgađao pohod ad Limina zbog objektivnih teškoća: 1731. zbog kuge koja se širila iz Bosne, 1734. zbog Lombardijskog rata u koji su mnogi vojnici morali otići, 1737. zbog rata s Turcima. Zbog bolesti ne može ni sada doći osobno u Rim, nego šalje zastupnika u osobi opata Franje Alfanija.

Najprije daje izvješće o senjskoj biskupiji, zatim o modruškoj ili krbavskoj, a na koncu o ličkoj županiji.

Sjedište je senjske biskupije u Senju. Senj ima 2820 stanovnika. Bave se vojnom službom ili pomorstvom. U njemu je, izgleda, biskupija osnovana u 12. stoljeću. Pripadala je splitskoj metropoliji a sada je u kaločkoj. Katedrala je posvećena Uznesenju Marijinu, koju je biskup proširio s južne strane i sagradio 4 kapele (oltara), a namjerava isto učiniti i sa sjeverne strane. Samo je oltar sv. Franje Ksaverskog od mramora, sagrađen 1732. u vrijeme kada je prijetila kuga i kada su tog sveca Senjani izabrali za suzaštitnika, uz sv. Jurja. Glavni je oltar od drva i priliježe uz zid svetišta. Od relikvija ima dvije srebrne glave s moćima pratilja sv. Uršule. Stari je toranj ruševan i u planu je gradnja drugog na pogodnijem mjestu. Katedrala ima dvije sakristije: prednju za svećenike koji nisu kanonici, i unutarnju za kanonike. Obje su dobro opremljene. Krstionica je neugledna i postavljena na neprikladno mjesto. U ovoj crkvi postoji jedino bratovština Tijela Kristova, osnovana pred 40 godina. Ona svakog četvrtka, a posebno na blagdan Tijelova, nabavlja svijeće za izlaganje Presvetog. U gradu su još bratovštine Duša u čistilištu, osnovana od prethodnog biskupa u crkvi Majke Božje uz more, Svete Krunice kod pavlina te Škapularske Gospe i Treći red kod franjevaca. Osim katedrale u Senju su franjevačka i pavlinska crkva, te 6 oratorija (manjih crkava) u gradu i 4 izvan njega.

Katedralni kaptol broji 12 kanonika, od kojih su četiri dostojanstva: arhiđakon, prepozit, arhiprezbiter i primicer; bogoslužje se obavlja na staroslavenskom. Kaptol nema svoje statute.

Biskup rezidira izmjenično u Senju i Rijeci. Rijeka je, naime, veoma pogodna jer je mnogim svećenicima lakše doći u Rijeku nego u Senj. Tako su običavali i drugi biskupi. Biskupski dvor u Senju drži se katedrale. Osim soba za malobrojnu biskupovu obitelj, ostaju samo tri sobe za biskupski stan. Našavši ga prazna, biskup ga je uresio i obnovio, pazeći brižno da se zgrada sačuva onakva kakva je bila. Bilo bi je potrebno proširiti, ali osim što nema za to sredstava, priječi to i blizina okolnih zgrada. Biskupu na raspolaganju stoje samo tri sobe.

Biskupija ima 9 župa: Senj, Sv. Juraj, Jablanac, Kosinj Gornji, Kosinj Donji, Otočac, Brlog, Brinje i Krmpote. Osim župnih crkava postoje i 34 oratorija (filijalne crkve). Crkve su bile veoma loše opremljene, ali je biskup dobio na carskom dvoru dosta liturgijskih predmeta i odjela: 16 pokaznica, 14 ciborija, a carica Amalija opremila je sama 12 župa. Biskup je odredio da se uredno vode matične knjige i stališ duša. Od Župničkog fonda u Požunu isposlovao je godišnje 2000 forinti, koji se dijele potrebnijima. Sagrađeni su mnogi župni stanovi od kamena, dok su do sada bili uglavnom drveni.

Mnoge župe imaju kapelane, i uvedena je praksa da ne može biti župnik tko nije prije bio kapelan. Svi svećenici nose talar, pače na to su obvezatni već

studenti bogoslovije. Gdje ima više svećenika, obvezatne su teološke konferencije.

Da bi se uklonila nepoučenost i popravio moralni život puka, biskup je odredio da se u svim župama održavaju misije, koje su držali isusovci. Za pouku naroda biskup je dao tiskati knjižicu s glavnim vjerskim istinama i krepostima, u koje se puk sustavno upućuje. Uveo je izlaganje Presvetog za vrijeme svih blagdana.

Četiri su svjetovne opatije: Sv. Križ u Senjskoj Dragi, Sv. Juraj, Sv. Martin u Gackoj i Sv. Dujam. Sjemeništa nema, ali biskup šalje svećeničke kandidate u isusovačke škole u Rijeci, Grazu, Loretu i Zagrebu, tako da je malo svećenika koji nisu dobili teološku naobrazbu i koji ne znaju latinski. Biskup je Pohmajević sagrađio u Senju gostinjac, ali ga nije opskrbio nadarbinom. Služi samo da prosjaci imaju krov nad glavom. Sadašnji ga je biskup posjetio i odredio da muškarci i žene stanuju odijeljeno.

U Senju su dva samostana: franjevački i pavlinski. Franjevački ima 18 redovnika. Franjevci osnivaju razne udruge čiji članovi dobivaju bogate oprostite, ali biskup ne zna je li sve to po crkvenim zakonima. Posebno šire treći red. Pavlini drže školu, ali zbog lošeg vladanja nekih profesora biskup je svojim sjemeništarcima zabranio pohađanje te škole dok dotični nisu premješteni. Kad dolazi njihov provincijal, zvone kao da dolazi biskup.

U senjskoj biskupiji biskup ima prihoda jedva 20 škuda jer mu nakon oslobođenja od Turaka posjedi nisu vraćeni, nego su dani vojsci i shizmaticima.

Krbavska biskupija osnovana je 1185. a sjedište je 1460. preneseno iz Krbave na Modruš, pa se biskupija zato zove modruška ili krbavska. Iz Modruša je biskup morao pobjeći u Novi, zajedno sa svojim kaptolom, ponijevši također mnoge dragocjenosti. U Modrušu se i sada vide ruševine katedrale i biskupskog dvora. Od biskupa De Dominisa senjski je biskup najprije administrator modruške biskupije, a poslije je ona jednakopravno sjedinjena sa senjskom.⁴⁸ Prihodi su 2000 rajnskih florena, sve iz vinodolskih župa. Zborne su crkve u Vinodolu: Bakar, Grobnik, Drivenik, Hreljin, Belgrad, Grižane, Bribir i Novi. Ne zna se kako i kada su one nastale.

U Bakru je crkva prostrana i dolična. Osim župne crkve na području župe je 17 oratorija. Vjemika je 8.745, za koje vodi brigu župnik s osam kanonika i 17 drugih svećenika. U Bakru su i predstavnici državnih vlasti koji neprestano ometaju crkvene djelatnike.

⁴⁸ U drugoj polovini 16. stoljeća biskupija se gotovo redovito davala u administraciju senjskom biskupu.

U Hreljinu je 2117 vjernika, za koje vode brigu župnik, dva kanonika i još jedan svećenik. Ondje je 6 oratorija.

U Driveniku je također župnik s dvojicom kanonika, oratorija je 6, a vjernika 847.

U Grižanama je pored župnika još pet kanonika; oratorija je 8, a vjernika 794. U župnoj je crkvi grob biskupa Hijacinta Dimitrija.

U Bribiru je pored zborne crkve još 18 oratorija, a vjernika je 2.196, za koje vode brigu župnik, 5 kanonika i 6 drugih svećenika.

Novi ima 1186 vjernika, za koje vode brigu župnik, 5 kanonika i 7 svećenika. Uz zbornu crkvu ima 18 oratorija.

Grobnik ima zbornu crkvu, 11 oratorija; duša je 2348, za koje se brinu župnik, 5 kanonika i 4 druga svećenika.

Kanonici zbornih kaptola čine katedralni modruški kaptol i nakon smrti biskupa biraju u Triblju modruškog kapitularnog vikara.

Osim župa sa zbornim crkvama postoje još sljedeće: Trsat, Kotor, Ledenice, Gerovo, Čabar, Brod, Moravice, Lukovdol, Lešće, Tounj, Slunj, Saborsko, Modruš, Oštarije, Ogulin, Delnice i Fužine, te vikarijati u Turkima i Babinom Polju. Blizu Slunja je Bihać, pod Turcima, gdje ima oko 500 vjernika, veoma dobro poučenih. Okupljaju se redovito u jednoj od njihovih kuća, gdje se čitaju vjerske istine iz katekizma. Biskup je još 1727., tada kao modruški arhiđakon, dobio od paše dozvolu da ih posjeti i bio je ganut do suza njihovom vjernošću i pobožnošću.

Od redovničkih zajednica i u ovoj biskupiji su franjevci i pavlini. Franjevci su u trsatskom samostanu i ima ih 40. Na Trsatu je bila Nazaretska kuća pa je on središte velikih hodočašća. Franjevci su 1690. prodali dobivene dragocjenosti za crkvu Gospe Trsatske i sagradili u svojoj provinciji velebne građevine. Krše prava ne samo trsatskog župnika nego i biskupova. Prije pobiranja desetine oni običu okolne župe ubirući milostinju za sebe, obrazlažući narodu da su time obavili svoju dužnost prema župi i biskupu. Jednako i pavlini dosta teškoća stvaraju župnicima, ali ih je manje. Imaju samostan u Crikvenici i Novom te jednu kuću u Kapeli. Pogotovo oni u Kapeli, obično su dvojica-trojica, žive bez ikakve klauzure i redovničke stege.

Moral je puka dosta slab i zbog toga što katolici žive pomiješano sa shizmaticima. Nakon što je sjedinjenim biskupom postao Teofil Pašić, kojega je biskup imenovao svojim vikarom za vjernike grčkoga obreda, nadati se da će se situacija promijeniti na bolje.

Biskup posebno govori o ličkoj županiji (comitatus) jer je ona dana na upravu senjskom biskupu kao najbližem. Ondje je 11 župa: Karlobag, Smiljan,

Novi, Pazarište, Perušić, Budak, Čanke, Udbina, Ribnik, Lovinac i Podlapac. Tu su još dva vikarijata: Pazarište (Sv. Jakov) i Gračac. Svećenika je ondje 25, na čelu s arhiđakonom. U Karlobagu je kapucinski samostan. Kapucini imaju i u Kaniži kraj Gospića svoju kuću u kojoj su sada 4 redovnika. Narod u Lici neobuzdane je naravi i teško podnosi disciplinu. U ratu su hrabri.

U obadvije biskupije ima 48 župa, 8 vikarija, 267 crkava (od kojih su 204 oratorija), 46 kanonika, 43 župnika, 104 svećenika bez nadarbina, 2 franjevačka samostana s 58 redovnika, 4 pavlinska s 38 redovnika, 2 kapucinska s 20 redovnika; redovnika svih zajedno je 116, a svih vjernika ukupno 76.436.

8. Juraj Vuk Čolić, 1748.

Čolićev je opunomoćenik Nikola Marija Rota. Opisuje zajedno stanje obiju biskupija.

Prvi spomen senjske biskupije stavlja u 414. godinu, kada je papa Inocent I. naredio senjskom biskupu da otjera iz grada sljedbenike heretika Bonasija.⁴⁹ Kristijanizacija je ovamo došla kad i u ostale dijelove Dalmacije. Za pokrštavanje Slavena zaslužni su sv. Sava, sv. Ćiril i sv. Metod. Modruški biskup je 1575.⁵⁰ prešao s kanonicima u primorske krajeve. Raselivši kanonike po župama, osnovao je u stvari zborne kaptole po Vinodolu, kojih se broj s vremenom povećao. Sada svi zajedno imaju 30 kanonika. Svaka biskupija ima svog arhiđakona, a postoji još seoski arhiđakoniat osnovan prije 56 godina u Lici. Zatim su tu arhiprezbiterat i primicerijat, a u novije vrijeme i prepozitura po uzoru na druge kaptole u Hrvatskoj i Ugarskoj. U Senju je 12 kanonika, bez ikakvog znaka po kojem bi se razlikovali od drugoga klera, s godišnjim prihodom od 200 germanskih florena. Svaka biskupija ima svoga generalnog vikara. Modruški ima dva dekana (vicarii foranci): prekokapelski i lički, 46 župa i 11 mjesnih kapelanija, uz dodatna tri: u Blagaju, Brušanima i Kaluđerovcu.

Svjetovnih svećenika je 274, među kojima su u obje biskupije 43 kanonika, 46 župnika, kapelana 34. Franjevaca je na Trsatu 38 i u Senju 16; pavlina u Senju 14, u Crikvenici 8, u Novom 7 i u Gvozdu 2; kapucina u Karlobagu 13, u Lici (Kaniža) 2. Ukupno je svjetovnog i redovničkog klera 374. Vjernika je u cijeloj biskupiji 67.117. Ukupno je svih crkava 247, a zvona 299. Ima viška glagoljaškog klera. Biskup nastoji da se rede samo oni koji su dobro teološki osposobljeni. Pavlini u Senju poučavaju do retorike, a jedan kanonik s redovnikom daje kakvu-takvu pouku o poeziji. Prije ređenja kandidati su

⁴⁹ Nije poznato gdje je Čolić našao Bonasija. U spomenutom pismu Inocenta I. njegovo se ime ne spominje.

⁵⁰ Biskup je u Novi došao 1493. godine.

podvrgnuti strogom ispitu, a sposobnije šalje na studij u inozemstvo: Loreto, Beč, Rim, Graz, Zagreb, Gorica. U duhu Tridentskog sabora uspostavio je nadarbinu za kanonika teologa koji svake subote u sakristiji senjske katedrale poučava kler. Kapelani su dužni nastaviti teološku formaciju kod župnika, a slabiji župnici kod naobraženijih susjednih župnika.

Moral je naroda dosta slab. Biskup drži da je korisno za primjer drugima javno kažnjavati grijehe naroda. U svakoj župi naredio je da se drži nedjeljna kateheza. Uspješno djeluju isusovački misionari, držeći misije za narod i duhovne vježbe za kler.

U unutrašnjosti ima dosta shizmatika koji znaju namamiti naše djevojke da se za njih udaju, a naše crkve dobivaju od vojnih vlasti i pretvaraju u svoje. Biskup nastoji da im se to ne dopusti, niti da grade sebi nove crkve, niti da sagrađene popravlja.

Na kraju izvješća postavlja 6 pitanja-molbi:

1. da kanonici imaju neki znak po kojem će se u odijevanju razlikovati od drugih svećenika;
2. da biskup ima pravo vizitirati bratovštinu sv. Krunice kod senjskih pavlina;
3. da se osigura u Loretskom zavodu mjesto za kandidata iz senjske biskupije;
4. da se osigura nadarbina za kanonika teologa u Senju;
5. da Propaganda providi za pastorizaciju bihačkih katolika i da za dušobrižnika osigura sredstva;
6. da Kongregacija odgovori je li biskup ispravno postupio kada je u Bakru zabranio nošenje moći sv. Margarete u procesiji pod baldakinom.

9. *Juraj Vuk Čolić, 1753.*

Čolić sada daje četverogodišnje izvješće. Najprije sažeto iznosi što je već pisao 1748., a zatim upućuje na to izvješće, a u ovome će iznijeti samo što je od tada novo. Ni ovaj put ne ide u Rim osobno, nego je za posjet Limina i za predaju izvješća opunomoćio Josipa Mariju Merenda.

Ovdje kaže da je biskup Kristofor oko 1400. godine pobjegao iz Modruša u Novi Vinodolski, što, dakako, nije točno. Nakon prvog izvješća obadvije je biskupije u potpunosti obišao. Od carice je isposlovao godišnje 1000 talira za 10 pitomaca u zavodu u Grazu dok se ne otvori sjemenište u biskupiji, za što je dobio velika obećanja. Nakon što je izgubio dva mjesta u Beču u zavodu sv. Barbare i u Gorici, preporučuje se za koje mjesto u rimskim zavodima. Zatim moli oprost za vjernike koji sudjeluju na bogoslužju za vrijeme vizitacije.

10. *Juraj Vuk Čolić, 1757.*

Čolić daje izvješće za sljedeće trogodište. Još nije razjašnjeno je li senjski biskup dužan slati izvješće za svako trogodište ili za svako četverogodište. Ovaj put ga u Rimu zastupa nećak Anton Čolić. Da ne ponavlja već rečeno, Čolić upućuje na svoje prethodne relacije. Od prošlog izvješća novo je da su mnoge župe, pogotovo one koje se nalaze prema turskoj granici, opskrbljene crkvenim inventarom darežljivošću carice i kraljice Marije Terezije. Što se tiče shizmatika, njihovo sjedinjenje sad je još više otežano jer su dobili dozvolu za gradnju zidanih crkava, što im se do sada zabranjivalo. Za naobrazbu klera dobio je dobrotom carice nekoliko mjesta u Grazu, a zahvaljujući zauzimanju otaca iz Kongregacije, dobiveno je i jedno mjesto u Propagandinu zavodu. Moli za još jedno mjesto u Propagandi te da se pravo na mjesto u Loretu dade isključivo Senju, a ne da ga naizmjenično ima s Rabom, te da se razriješi treba li senjski biskup ići ad Limina svake treće ili svake četvrte godine.

11. *Pijo Manzador, 1773.*

Izvješćuje samo ono što se novo dogodilo za vrijeme njegove uprave. Budući da su mnoga naselja bila udaljena od crkve, nakon prve vizitacije uspio je osnovati 11, a nakon druge 8 mjesnih kapelanija. U Bakru, gdje je običavao boraviti, srušivši staru, podigao je do krova novu veliku crkvu. Ondje je osnovano još jedno kanoničko mjesto, tako da ih je sada 10. Senjski kanonici, kojih je 12, sada imaju od države svaki 10 forinti godišnje. Pod vodstvom otaca isusovaca, organizirao je u biskupiji misije za kler i narod te uveo u svim župama dan klečanja. Izborio je pravo da biskup predlaže modruškog arhiđakona i da se kandidati ispituju u biskupskoj kuriji.

12. *Ivan Krstitelj Ježić, 1795.*

S vizitacijom biskupije počeo je još 1789., ali ju je zbog raznih obveza morao prekidati, tako da je tek sada mogao poslati izvješće o jednoj i drugoj biskupiji, tj. o senjskoj i modruškoj ili krbavskoj.

Senjska je osnovana oko 1150., a iz poslanice Inocenta I. može se zaključiti da je postojala i u 5. stoljeću. Stolna crkva posvećena je Uznesenju Marijinu i ima dovoljne prihode. U njoj je devet oltara. Glavni je Ježić obnovio i ukrasio. Strop je izgubio prijašnji oblik. Od službenika samo su sakristan i orguljaš plaćeni.

Kaptol je do 1785. imao 12, a od tada samo 6 kanonika, među kojima su četiri dostojanstva: arhiđakon, prepozit, arhiprezbiter i primicer. Kanonici mole u koru, ali jutarnju (matutinum) i hvale (laudes) samo u svečanije dane kroz

godinu. Dopuštenjem Sv. Stolice cijeli časoslov mogu moliti na staroslavenskom (illyrice). Konventualna se misa slavi svaki dan.

Biskupija ima 15 župa i 12 mjesnih kapelanija, koje su zapravo neovisne o župama. Nedostaje im i ono najpotrebnije. Svećenici vode potrebne knjige. Župnici imaju mise za narod, a mjesni kapelani drže da nisu na to obvezni. Općenito je nejasno postoji li ta obveza i za dokinute blagdane.

Svećenički kandidati za tonzuru i niže redove trebaju imati filozofski tečaj, a za više redove bar godinu iz moralne ili dogmatske teologije. Ponovno je uvedena obveza nošenja talara. Nisu još uvedeni kružoci iz Sv. pisma i kazusi iz morala (conscientiae). U kleru nema težih prekršaja.

Od redovničkih zajednica postoje samo u Senju franjevci opservanti s devet članova u samostanu. Pavlinski samostan u istom gradu ukinut je 1786. Redovnici, i unatoč odredbama raznih papa, nisu podložni biskupskoj vlasti.

Sjemenište još ne postoji, iako se već sedam godina biskup trsi da ga otvori. Šest se klerika školuje u somateljskom sjemeništu, a još je nekoliko pripravnika u drugim mađarskim akademijama. Od socijalnih ustanova samo je ubožnica u Senju. Bratovštine su sve dokinute. U svetištu katedrale je popis vječnih misa.

Biskup je četiri puta bio dulje vremena izvan biskupije. Jednom je predsjedao komisiji koja je uspješno riješila spor oko granica između Hrvatske i pokrajina Kranjske i Štajerske. Ne postoji mjesto za izdržavanje kažnjenih svećenika, a nije ni potrebno. Biskupija je unutar kaločke metropolije. Nije biskup održao biskupijsku sinodu, iako bi ona bila korisna. Nije imao nekih težih slučajeva povrede crkvenog imuniteta. U vojničkom dijelu obiju biskupija ima dosta slučajeva prilježništva, što je nastojao rješavati u dogovoru s državnim vlastima.

Modruška biskupija osnovana je 1185. godine. Ježić misli za Novigrad, koji je tada pripao krbavskoj biskupiji, da je to Novi(grad) u Vinodolu. Nakon što je zbog opasnosti od Turaka morao napustiti najprije Krbavu (1460.) pa Modruš (1493.), biskup se nastanio u Novom, a oko 1575. modruška ili krbavska biskupija ujedinjena je sa susjednom senjskom. U njoj su tri grada: Novi, Bakar i od 1785. Rijeka. Ima 50 župa i 46 mjesnih kapelanija.

Modruški kaptol je u Novom i ima 5 kanonika. Zborni kaptoli su u Bakru, Grobniku, Driveniku, Grižanama, Bribiru i Rijeci. U Rijeci članovi kaptola nemaju nikakve kanoničke obveze, a ostale zborne crkve bile su do 1653. obične župne crkve. Novljanski kaptol cijeli časoslov moli samo na Božić, a na ostale blagdane i u nedjelje moli se u koru sve osim jutarnje (matutinum) i hvala (laudes). Konventualne mise ne slave svakog dana jer ne postoji nadarbina.

Dostojanstva su arhiđakon, arhiprezbiter i primicer, koji su sada u zbornim kaptolima. Od redovničkih zajednica postoje dva kapucinska samostana (Rijeka i Karlobag) i jedan franjevački (Trsat). U Rijeci kapucini vode uspješno župu, a oni u Karlobagu pomažu župnicima.

U biskupiji su dva privatna oratorija i jedan u ograđenom vinogradu, u koji dolaze vjernici na misu pa se i ne može zvati privatnim. Prije ređenja klerici trebaju imati patrimonij za dostojno uzdržavanje. Nije dobro da se po tom patrimoniju vežu uz jedno mjesto, ali je zbog nestašice klera i sredstava biskup prisiljen pripustiti i takve slučajeve.

13. *Ivan Krstitelj Ježić*, 1802.

Biskup je završio drugu i započeo treću vizitaciju. Izvješće šalje po prokuratoru Nikoli Bonomiju, papinu kapelanu.

U novoosvojenim krajevima podignute su četiri nove župe (Drežnik, Vaganac, Borićevac i Zavalje), a u nekim prijašnjim župama sagrađene su nove crkve. Obnovljeno je i svetište senjske katedrale i prikladnije uređeno. Senjski kaptol svakog dana moli čitavi časoslov. Što se tiče dokinutih blagdana, dušobrižnici drže da je odredbom Sv. Penitencijarije iz 1895. dokinuta i obveza mise za narod u te dane. Uбудuće se neće trpjeti da netko na osnovu patrimonija uvjetuje pastoralnu službu uz određeno mjesto. Za dolično uzdržavanje postoji sada i Religijski fond, a osnovat će se i dom nemoćnih svećenika.

Od devet zbornih kaptola ostala su još četiri, a i njihova je sudbina nesigurna. Ako budu dokinuti, već time će se riješiti pitanje konventualne mise i obveze kanonika na svagdanje moljenje časoslova u koru. Oni sada svakim danom pjevaju konventualnu misu, a časoslov nisu redovito nikada molili u koru, nego samo određene časove o pojedinim blagdanima.

14. *Ivan Krstitelj Ježić*, 1814.

Ježić se ispričava da zbog prevrata u Europi i papina sužanjstva nije bio u stanju izvješće poslati ranije. Područje Otočke i Ličke pukovnije vizitirao je 1804., 1807. i 1910. pohodio je Vinodol s Rijekom, a 1808. gorskokotarski (Trans-Albinum) i prekokapelski distrikt. Svećenici su svagdje revni, a narod u osnovama vjere dobro poučen. Svud je krizmao djecu, a u Rijeci neke i iz graničnih područja susjedne tršćanske biskupije.

U Otočkoj pukovniji u 28 župa ima 28.375 katolika te 5.373 s njima pomiješanih pravoslavaca (grčkonesjedinjenih). Osim senjske katedrale, sve su druge crkve u prilično lošem stanju. Narod je siromašan pa ne može sebi obnoviti crkve, ali se očekuje careva pomoć.

U lošem su stanju i crkve u Ličkoj pukovnji, osim crkava u Gospiću, G. Pazarištu, Bužimu i Karlobagu. Novoosnovane župe još nemaju crkve, kao u Šugarju, Ledeniku, Zrmanji i Boričevcu. Župni su stanovi maleni. U 31 župi ima 25.621 katolik, a pravoslavaca s katolicima pomiješanih je 12.285.

U vinodolskom okrugu i Rijeci crkve su lijepo građene i dobro opskrbljene. Kler stolnog kaptola modruškoga, koji se sastoji od tri zborna: novljanskog, bibrirskog i bakarskog, uz kanoničke dužnosti skrbi i za devet tisuća vjernika. Cijeli okrug s Rijekom ima 22 župne i 34 filijalne crkve; katolika je u svemu 35.446 a nekatolika 164. Župnici većinom stanuju u svojim kućama. Župni prihodi nalaze se u fondovima i kapitalu, što sve nije dovoljno.

Crkve u Gorskom kotaru dobro su opskrbljene i osiguran im je potreban prihod. Župnih je crkava 25, filijalnih 21, a katolika ima 24.681. Nekatolika ima samo 9. Župni stanovi nisu u osobitom stanju.

Na području prekokapelsko okruga nalaze se Ogulinska i Slunjska pukovnija. Crkve su dosta siromašne, a četiri su Turci zapalili: vaganačku, drežničku, maljevačku i cetinsku. Katolika je ondje 24.507, pravoslavaca 11.760, župnih crkava je 19, a spaljenih 4.

Car je 1806. dao 19.795 florena za biskupsko sjemenište, koje je otvoreno sljedeće godine, ali je 1810. izgorjelo. Obnovljeno je biskupovim i državnim novcem. Razišli su se studenti i profesori. Biskup se nada da će car obnoviti darovnicu i da će se uskoro započeti radom. U sjemeništu su visoko obrazovani kanonici iz biskupijskih kaptola: jedan iz senjskog, tri iz modruškog i jedan iz riječkog.

15. *Ivan Krstitelj Ježić*, 1819.

Biskup je vizitirao obadvije biskupije 1817. i 1819. Posebno se zanimao za život i moral puka, za čistoću i opremljenost crkava i za liturgijsko posuđe. Nije našao ništa što drži vrijednim pozornosti. Krizmao je oko 20.000 djece, koja su bila dobro poučena. Župnici i kapelani revno narod poučavaju pa se rijetko među katolicima događaju zločini. Kod pravoslavaca neuki su i svećenici i puk pa su brojne krađe, pljačke pa i ubojstva. Buničkoga katoličkog župnika neki su pravoslavni časnici pozvali na prijateljsku večeru i dopustili da pred njihovim očima bude okrutno ubijen. Sada su svi u zatvoru, ali jer imaju jaku zaštitu, vjerojatno će biti pušteni, ili proći s neznatnom kaznom.

Predviđa se da će modruški stolni kaptol, koji sačinjavaju tri zborna kaptola, imati središte u Rijeci, gdje se planira osnivanje biskupskog sjedišta, kojemu bi pripalo 60.000 vjernika modruške biskupije, gotovo toliko iz bivše pićanske i pulske, te Novigrada (Castelnuovo) između Rijeke i Trsta. Senjskoj

biskupiji ostaje ostalo područje modruške i cijelo senjske biskupije te dijelovi prekosavske legije. Car još nije na taj prijedlog dao svoj pristanak.

Vojni svećenici dobivat će 100 florena godišnje. Neke novoosnovane župe ponovno su postale filijale, a neke jednostavno pripojene prijašnjim župama.

16. *Ivan Krstitelj Ježić*, 1822.

Ježić je podijelio svoje izvješće u 9 paragrafa.

Nakon što je opisao granice biskupija, kaže da biskupije nemaju nikakvih povlastica. Senjski kaptol ima pravo mocete i kape magne, a u modruškom imao je pravo na mozetu samo bakarski zborni kaptol, a 1814. Sveta Stolica to je podijelila i bibriskom i novljanskom. Car, međutim, to nije potvrdio jer se misli da bi se ta tri zborna kaptola dokinula. Biskup moli da mu se obnovi pravo na dispensu od drugog koljena rodbinstva i tazbinstva.

Senjska biskupija ima samo jedan grad - Senj; Modruška Rijeku, Bakar i Karlobag, te trgovišta: Novi, Mrkopalj, Ravnu Goru i Vrbovsko. Senjska je katedrala u veoma dobrom stanju. Biskup je nabavio dragocjenu liturgijsku odjeću: misnice, dalmatike i pluvijal; darovao je dva baldakina i biskupski tron; veliki oltar i oltar Presv. sakramenta sagrađio je vlastitim sredstvima; kao pomoć pri obnovi katedrale dao je više stotina florena. Kaptol ima šest kanonika. Modruški kaptol čine tri zborna, a riječku zbornu crkvu misle podignuti na stolnu. Kaptoli obavljaju po propisima svoje dužnosti. Nemaju statute niti postoji nadarbina za kanonike teologa i penitencijara. U senjskoj je biskupiji 28 župa, a u Modruškoj 108. U Rijeci i Karlobagu su kapucinski, a na Trsatu franjevački samostan. U Rijeci su također benediktinke. Redovnici nemaju župa, ali pomažu župnicima najviše u ispovijedanju. Uglavnom su uzornog života. Poštuju biskupska prava, a biskup poštuje njihova. Marija Terezije je 1779. osnovala fond od 1000 florena u korist benediktinki pod uvjetom da drže školu za djevojke. Od toga se fonda sada malo dobije, pa se godišnje dodaje 500 florena.

Sjemenište je osnovano 1806. za 24 klerika i četiri profesora, s prihodom od 10.495 florena godišnje. Trenutačno ima još 12 pripravnika. Predaje se dogmatska teologija, Sv. pismo, kanonsko pravo, crkvena povijest, istočni jezici, grčki i hebrejski, pastoral, patrologija i pedagogija.

Svećenika je malo. Nedostaje 98 kapelana. Svećenici u župama gdje župljani nisu raspršeni, imaju vjeronaučnu pouku nedjeljom, a u ostalima u došašću prigodom zornica, koje rado posjećuju. Svećenici nose redovito talar, osim kada su na putu ili kad jašu na konju. "Casus conscientiae" ne održavaju

se, a nisu toliko potrebni jer je kler dobrim dijelom dobar. Dobar je također moral naroda. U Rijeci se gradi nova bolnica, a u Senju je za tu svrhu jedan građanin iznajmio svoju kuću na 5 godina. U jednom i drugom gradu postoji bratovština Žalosne Gospe.

Biskup je bio odsutan samo pet puta, i to zbog sudjelovanja na državnim saborima. Unutrašnjost biskupija vizitirao je sedam puta, a primorske krajeve devet. Sakramente sv. reda i potvrde podjeljivao je osobno. Biskupijsku sinodu nije održavao, a nije pozivan ni na provincijalnu. Ove godine u čitavom Mađarskom Kraljevstvu održane su biskupijske sinode, a nacionalna sinoda bit će idućeg rujna u Požunu, ali biskup neće ići jer je od 1813. biskupija odvojena od Mađarskog Kraljevstva i podređena njemačkim zakonima. Bilo bi lijepo da se ponovno uključi u rečeno kraljevstvo. (U dodatku biskup kaže da će se, Bogu hvala, to ubrzo ostvariti.)

Riječ Božju biskup naviješta u Senju uvijek na Novu godinu, a jednom je ondje imao i korizmene propovijedi. Često u vrijeme vizitacije propovijeda narodu. Inače to čine podobni i učeni propovjednici. Kancelariju i kancelara uzdržava od biskupske menze. U radu ga nitko ne ometa. Senjskoj katedrali darovao je veliki oltar i oltar Sv. Sakramenta, dva baldakina i ostalih predmeta te pridonio mnogo pri obnovi. Novom u Vinodolu darovao je baldakin, pokaznicu i dva kaleža. Pomagao je potrebnim župama i siromasima.

17. *Ivan Krstitelj Ježić*, 1826.

Ježić je već 38 godina senjski biskup i upravitelj modruške biskupije, a navršio je osamdesetu. Biskupije je vizitirao 1823., 1824. i 1825. U njima je 150.000 vjernika. Bio je na krunjenju carice Karoline Auguste i svojoj je biskupiji organizirao proslavu jubileja koji je papa proglasio.

Godine 1823. vizitirao je područje Otočke i Ličko-krbavske pukovnije. U Gospiću je vodio tjelovsku procesiju. Naredne 1824. vizitirao je prekokapelski kraj, cijeli Vinodol te Hreljin, Bakar i Rijeku.

Godine 1825. vizitirao je Gorski kotar.

Za vrijeme vizitacija posvetio je sljedeće crkve i oltare: u Cetinu ili Vališ Selu novosagrađenu crkvu i veliki oltar, jednako u Vagancu i Drežniku, u Krmpotama župnu crkvu i tri oltara, zatim novosagrađene crkve i oltare u Jezeranama, Cerniku, Divjakama i Lokvama, a u župnoj crkvi u Mrkoplju dva oltara.

Od kardinala prefekta Konzistorijalne kongregacije dobio je pismo u kojem se ovaj 8. svibnja 1824. osvrće na njegovo izvješće iz 1822. godine. Na postavljena pitanja Ježić odgovara:

1. Zborne kaptole u Bribiru, Bakru i Novom neće bez odobrenja Svete Stolice ukidati. U njihovu obranu već je mnogo puta usmeno i pisanom riječi ustao na najvišim mjestima i vjeruje da će uspjeti.

2. Ponavlja molbu da mu se dopusti dispencijacija u drugom koljenu jer inače se događa da zaručnici otiđu u Tursku i apostatiraju.

3. Utemeljenje teološke i penitencijarne nadarbine silom prilika trebat će će odgoditi za bolja vremena.

4. U svakom kaptolu jedan je kanonik od pamtivijeka bivao imenovan župnikom, a ostali su mu kanonici pomagali.

5. Sakramenat potvrde dijeli se po potrebi i izvan vremena vizitacije.

6. Svakom je kaptolu dao statute koji se vjerno ispunjavaju.

7. Župnici i ostali dušobrižnici redovito nedjeljom i blagdanom propovijedaju o Evanđelju i katehiziraju djecu.

8. Još prije su se u obadvije biskupije svećenici dvaput godišnje okupljali. Dekanima je naredio da svaka tri mjeseca sazovu svećenstvo na rješavanje pitanja savjesti "casus conscientiae) i teza iz cijele teologije te liturgijskih obreda; da kapelanima naredi pismene radove koji se šalju u biskupiju.

9. Što se tiče bolnice u Rijeci, vjerojatno mu računi nisu bili podastri zbog toga što se vrše pripreme za gradnju veće i ljepše bolnice pa nije bilo vremena da se pripreme računi.

18. *Juraj Posilović*, 1885.

Nakon uvoda, izvješće je podijeljeno u devet poglavlja: 1. Materijalno stanje, 2. Biskup, 3. Biskupijski kler, 4. Redovnici, 5. Redovnice, 6. Sjemenište, 7. Crkve, bratovštine i sveta mjesta, 8. Narod i 9. Učiti.

Biskup je 1874. započeo vizitaciju, a zbog bolesti uspio je tek 1884. vizitirati glavninu župa u obadvjema biskupijama, tj. 106, a nemoguće je bilo ostalih 28 zbog teške pristupačnosti.

Senjska se biskupija spominje prviput u četvrtom stoljeću, a modruška je osnovana 1185. godine. Prošireno je mišljenje da su one 1640. kanonski sjedinjene. Nakon brojnih sporova među katedralnim kaptolima jedne i druge biskupije papa Grgur XVI. odredio je 1833. da je modruška biskupija odijeljena od senjske i da nakon smrti biskupa svaka bira svog generalnog vikara. Nakon 1853. obje biskupije nalaze se u zagrebačkoj metropoliji. Godine 1787. dan je biskupu na upravu i grad Rijeka, bez precizacije uključuje li se u senjsku ili modrušku biskupiju. Površina obiju biskupija iznosi oko 10.500 km², a na tom prostoru živi oko 235.000 katolika i 135.000 shizmatika. U senjskoj biskupiji ima 60 a u modruškoj 75 župa. 4 župe nemaju svoga župnika, nego njima

upravlja susjedni župnik. Određeno je da svaka župa koja ima preko 1600 vjernika dobije kapelana. Ali od 82 kapelanije, koliko ih je potrebno, samo je, zbog nedostatka klera, 21 popunjena. U sakristijama je izvješena ploča s vječnim misama, što biskup kontrolira u vrijeme vizitacije.

Shizmatici imaju 74 parohije. U Plaškomu imaju svoga episkopa Teofana Živkovića. Oni katolici koji žive pomiješani sa shizmaticima, imaju lošije običaje od drugih. Osim toga civilna vlast više ne kontrolira drži li se shizmatička strana obećanja danih za vrijeme vjenčanja s katoličkom stranom. U novije vrijeme shizmatici su iz nacionalističkih razloga postali revniji u svojoj vjeri.

Senjska je katedrala s obzirom na građevinu i opremu u osrednjem stanju. Ne posjeduje nepokretna dobra, a ima glavnica s državnim uložnicama u iznosu od 5920 florena. Glavnica nije namijenjena posebno za obnovu crkve. Godišnji prihod od uložene glavnice iznosi 280 fr., a ukupni ostali su prihodi 300 fr. Ruševni zvonik obnovljen je na trošak biskupa i kaptola. Za pontifikalnu misu biskup je nabavio dragocjene paramente. Kaptol ima 6 kanonika. U svečanim i konventualnim misama pomažu im dva kapelana.

Modruški katedralni kaptol sačinjavaju 3 zborna kaptola: u Novom, Bribiru i Bakru. Svaki od njih trebao bi imati 3 kanonika, ali sada su u Bribiru i Novom po jedan a u Bakru 2. U Riječkom zbornom kaptolu trebalo bi biti 5 kanonika, a sada su 3. U Senju kanonici redovito mole cijeli brevijar i služe konventualnu misu, a u zbornim je to kaptolima nemoguće, nego to čine samo u određene dane i blagdane. Kaptoli nemaju svojih statuta, a također ni u jednome nema kanonika teologa i penitencijara.

Od muških redovničkih zajednica u Rijeci i Karlobagu su kapucini, na Trsatu su franjevci, a u Kraljevici isusovci imaju svoju kuću. Karlobaški gvardijan upravlja župom Lukovo Šugarje. Od ženskih samostana postoji samo benediktinski u Rijeci. Benediktinke imaju pravilo tiskano u Rimu 1866. na talijanskom. Budući da imaju vanjsku školu, redovnice učiteljice ne mogu držati uvijek propisanu klauzuru. Za školu im vlada daje godišnju pomoć od 2100 fr., bez čega ne bi mogle opstati. U Senju je sjemenište u kojem je 25 studenata teologije, koje poučavaju 4 profesora. Zbog Crkvi nenaklona vremena, dolaze rijetki u sjemenište, i to često oni slabijeg talenta. Ni gimnazijski profesori nisu naklonjeni Crkvi. Sjemenište se uzdržava iz državne blagajne i iz ostavštine svećenika. Također u Senju je đački konvikt "Ožegivičianum", u kojemu je 36 mladića. Pitomci pohađaju državnu gimnaziju.

Za nemoćne svećenike biskup namjerava sagraditi posebnu kuću. Sada nekolicina svećenika dobiva mirovinu iz državne blagajne, a ostali iz posebnog

biskupijskog fonda u koji svećenici pridonose. Biskup je stolovao u Senju, osim kada je bio bolestan ili je sudjelovao na kraljevskim saborima.

Zbog nepogodnosti nije održana biskupijska sinoda. Na Trsatu i u Senju svake godine isusovci drže duhovne vježbe za svećenike. Svećenici nose talar, a kada to traže okolnosti, nose kraću odjeću crne boje. Moral klera uglavnom je dobar. Župnici imaju godišnje 600 forinti a kapelani 300. U osnovnim školama, koje su od konfesionalnih postale državne, redovito se održava katehizacija, a u nekim je župama vjeronauk povezan sa zornicama.

Na kraju biskup postavlja pitanja-molbe u pogledu riječkih benediktinki i u pogledu staroslavenskog jezika u bogoslužju, koji je zamijenio govorni jezik.

19. *Juraj Posilović*, 1890.

Nakon relacije iz 1885. bio je biskup u Rimu 1888. pri hrvatskom hodočašću. Sada šalje po prokuratoru Ivanu Crmčiću četverogodišnje izvješće, koje je kratko jer je malo promjena s obzirom na već napisano u relaciji 1885. Još je osjetljiviji manjak klera, iz čega su se pojavile druge teškoće u biskupiji, koja je veoma siromašna jer pučanstvo je zbog prosjačenja dugo vremena odsutno od svojih kuća.

U bakarskom kaptolu ostao je samo jedan kanonik, a u riječkom su nedavno umrla trojica, pa je i ondje sada samo jedan kanonik, koji je ujedno i župnik u gradu koji ima preko 25.000 vjernika. Ondje bi trebalo što prije imenovati još bar dvojicu kanonika.

Biskup je dobrim dijelom obavio drugu vizitaciju. Sada 9 župa nema svog vlastitog pastira. Ni kanonikat ni župu ne može slobodno popuniti, makar imao i najboljeg svećenika, ako on civilnoj vlasti iz političkih razloga nije podoban.

20. *Antun Maurović*, 1900.

O nastanku biskupija senjske i modruške biskup izvješćuje kao i njegovi prethodnici. Ističe privilegij pape Inocenta IV. iz 1248. za staroslavensku službu Božju u senjskoj biskupiji. U prošlom stoljeću uvukla se uporaba narodnog jezika u liturgiji, što je nedavno dokinuto. U Rijeci je također u starije vrijeme bio staroslavenski u liturgiji. U novije vrijeme dopušten je latinski. Osjeća se nedostatak glagoljskih misala.

Senjska biskupija ima 56, a modruška 69 župa. Filijala je 16, a oratorija 62. Kapelana bi trebalo biti 79, a sada ih je samo 29. Patron se slabo brine za uzdržavanje crkava. Popravci se vrše troškom državne blagajne. Nekoliko je novosagrađenih crkava. Sve župe imaju propisane matične knjige, a biskup je naredio da se piše spomenica (*Liber memorabiliorum*). U popunjavanju župa

biskup ima teškoća s civilnim vlastima, koje kandidate prosuđuju po političkim, a ne pastoralnim kriterijima. Svećenici nose propisanu odjeću i uglavnom su dobra ponašanja. Vjeronauk se u osnovnim školama drži redovito, a pri župi u vrijeme došašća i korizme. U primorskim krajevima i u obližnja tri okruga moral je naroda zadovoljavajući. Nije tako u krajevima koji su bili pod vojnom upravom, najviše zbog pomiješanosti katolika sa shizmaticima. U Rijeci prevladava sve više skrb za materijalni profit.

Senjska je katedrala ujedno i župna crkva. Kao građevina je osrednja. Biskup žarko želi da što prije može pristupiti njezinoj obnovi. Za obnovu je hrvatska vlada dodijelila 50.000 flor. Uskoro će se obnoviti ruševni toranj katedrale, za što je već dobiven novac. Od nepokretne imovine katedrala ima polovicu jedne kuće u Senju, a od uloga ima godišnji prihod 520 flor. Od milostinje godišnje dobije 200 flor. Kaptol se sastoji od šest kanonika, koji redovno mole časoslov u koru i služe konventualnu misu.

Modruški kaptol sastoji se od tri zborna kaptola. Novljanska župna crkva drži se katedralom. Ondje prepozit kaptola ima svoje sjedište. Od uložениh sredstava katedrala ima prihode godišnje 202 flor., a od milostinje 350 flor. U zbornim kaptolima jedan je kanonik ujedno i župnik, a u novije vrijeme on je često i jedini kanonik. Dakako da je u tim okolnostima nemoguće moliti časlov u koru i redovito slaviti konventualnu misu. Način kako se to sada čini određen je posebnim odredbama Sv. Stolice. Bakarski kaptol ima godišnje prihode 170 flor., a od milostinje dobije 150 flor. Bribirski kaptol ima godišnji prihod 1.000 flor., a od milostinje 300 flor. Riječki kaptol uz kamate na ulog ima milostinju od 1.500 flor. i izvanredne prihode od 500 flor. Uz to dobiva od gradskog magistrata godišnje 7.200 flor. Od pet kanonika sada su samo dva. Oni s 3 kapelana i 5 kateheta vode brigu o župljanima.

O redovničkim zajednicama Maurović ne donosi ništa novo osim što navodi gdje sve rade sestre Družbe sv. Vinka (u Rijeci: sirotište i bolnica, u Senju: sjemenište i konvikt, u Ogulinu bolnica, u Praputnjaku škola). Sestre Sv. Križa su u gospičkoj bolnici. Prije dvije godine zbog poplave je u samostan benediktinki dopušten ulazak službene komisije.

U sjemeništu je 20 klerika. Trojica su klerika u zagrebačkom sjemeništu, 2 u Pešti, a jedan u Beču u Augustineumu. Biskup donosi dnevni red u sjemeništu i program teološkog učilišta. Godine 1898. sjemenište je obnovljeno iznutra novcem koji je vlada dodijelila. Godine 1896. preuređen je bivši kaštel za "Ožegovićianum", tako da on sada može primiti 100 pitomaca. Kaštel je darovala senjska općina, a biskup ga je iz biskupijskih fondova obnovio troškom od 78.000 flor.

U opskrbi umirovljenih svećenika isto je kao i u prethodnim relacijama.

Na koncu biskup moli Kongregaciju da se dokine praksa biranja dvaju kapitularnih vikara: jednog za senjsku, a drugog za modrušku biskupiju.

21. *Roko Vučić*, 1913.

U uvodnom dijelu Vučić mnogo ovisi o Benzonijevoj relaciji iz 1741. godine. Obje biskupije još nije uspio u cijelosti vizitirati, jer je to i nemoguće u predviđenom roku, a on je uz to sedam mjeseci zbog bolesti bio u lječilištu. Što se tiče suvremenih prilika, Vučić se tuži na opću vjersku ravnodušnost, što potiču novine i neke ustanove u Rijeci, gdje se katkada vjera javno izruguje. Od novina prednjači *Riječki novi list*, koji je biskup zabranio čitati. Loše utječu i povratnici iz Amerike. Pogoduju ravnodušnosti i neke odluke državnih vlasti, kao interkonfesionalni zakon odobren od Hrvatskog sabora 1906., ali inače država ne ograničava Crkvi njezino slobodno djelovanje. Državni zakon tolerira također konkubinat.

Crkvene službenike plaća država. Župnici i umirovljeni svećenici dobivaju po 1.000 kruna. Biskup i kanonici, dakako, više. Iz državne blagajne grade se i popravljaju crkve. U Senju je za 40.000 kruna sagrađen novi zvonik, a već je dobiveno 60.000 kruna za unutarnje uređenje katedrale. Država pridonosi također i za umirovljene svećenike. Ovi posljednji primaju također pomoć iz fonda za nemoćne svećenike (*Fundus deficientiae*). Inače, uza sve to, svećenici su veoma siromašni.

Na području obiju biskupija živi 514.755 stanovnika, od toga su 362.483 katolici, a 149.819 pravoslavci (shizmatici). Pripadnika ostalih religija je malo. Svećenika je 227, od čega su 208 biskupijski, a 19 je redovnika. S obzirom na kaptole novo je to da je senjski kaptol dobio 1906. svoje statute. Taj kaptol ima povlasticu "capae magnae" od 1769. godine. Župa je 135, od kojih je najveća Rijeka s oko 50.000 vjernika. Podijeljene su župe u 5 arhidakonata: senjski, modruški, riječki, prekokapelski i lički, te na 15 dekanata. 11 župa nema svog vlastitog župnika. Pri popunjavanju službi državni činovnici, kao zastupnici patrona, gledaju previše na političke sklonosti kandidata. Najpoznatija su svetišta: Trsat, Krasno, Mrkopalj i Sveta Gora.

Od muških redovničkih zajednica postoje dva samostana kapucina: Rijeka i Karlobag, te jedan samostan franjevac - na Trsatu. Kapucini u Rijeci izdaju list *Naša Gospa Lurdska* u 50.000 primjeraka. Kapucini i franjevci veliko dobro čine i time što su stalno na raspolaganju za ispovijed.

Od ženskih je samostan benediktinki u Rijeci, koje drže djevojačku školu. Gradi im se novi samostan izvan grada. Tu je i nekoliko redovničkih družbi:

Sestre milosrdnice sv. Vinka, Sestre Srca Isusova, Kćeri sv. Ane. Sestre sv. Križa, Sestre družbe: Marija - zaštitnica Ugarske. Milosrdnice su veoma nazočne u bolnicama i liječilištima.

U sjemeništu su 22 pitomca. Osim toga jedan je u Germanikumu a dva u Centralnom sjemeništu u Budimpešti. Vlada svake godine daje za uzdržavanje sjemeništa 30.000 kruna. Vučić opisuje i način odgoja u sjemeništu i donosi predavanja u sjemenišnom učilištu.

U liturgiji je dokinuta zloraba narodnog jezika i uveden je u svečane mise staroslavenski. Nema dovoljno glagoljskih misala; u Rijeci je u svečanim misama dopušten latinski. Svećenici su dobra ponašanja i vrše savjesno svoje obveze. Samo u dva slučaja morao je ukloniti svećenike sa službe. Koji naprave veliki prekršaj bivaju zatvoreni jedno vrijeme u samostan. Svake godine održavaju se unutar svakog okruga konferencije na kojima se raspravlja o svim teološkim pitanjima. Svećenici do 12. godine misništva dužni su svake godine napraviti pismeni rad iz cijele teologije.

Moral puka također je uglavnom zadovoljavajući. Slabije je u tom smislu stanje u dijelovima koji su bili pod vojnom upravom, gdje su česti mješoviti brakovi. Posebno je raširena psovka, a često se posjećuju gostionice. Za čistoću vjere brine se Nadzorničko vijeće (*Consilium vigilantiae*) od 15 članova.

Ljudi se redovito ispovijedaju u svim župama osim u Rijeci. Jedino u tom gradu uveden je i civilni brak. Tu postoji i masonska loža. Protiv nje kao i općenito protiv Crkvi suprotna duha uspješno se bore katolički listovi *Risveglio* i *Riječke novine*, te *Hrvatska straža*, koja nastoji crkvene istine približiti školovanom svijetu. U Rijeci je također nazočan socijalizam. Njemu se uspješno suprotstavljaju organizacije katoličkih radnika. Neki su župnici u svojoj župi osnovali Reifeisenijsku organizaciju. Svakih sedam godina u župama su misije. Postoje i brojne druge katoličke organizacije i njihovo djelovanje nije bez ploda. Biskup je posebno preporučio Treći red.

U školama uspješno djeluju Marijine kongregacije. Nema župe u kojoj ne bi postojala neka katolička organizacija.

Ne postoje posebne katoličke škole, ali biskup vizitira redovito i one državne. Vjeronauk se slobodno obavlja i obvezatan je u svim školama, osim u trgovačkim. Učenici obvezatno u određene dane idu na sv. misu i tri puta godišnje na sv. ispovijed i pričest. Srednjoškolci svake godine imaju duhovne vježbe. U Rijeci se također drži sve što je obvezatno u tom smislu, ali se vjeronauku ne pridaje ono mjesto koje mu pripada. U srednjim školama na Rijeci i Trsatu osjeća se duh neprijateljski katoličkoj nauci.

22. Josip Marušić, 1919.

Na području obiju biskupija živi 522.331 stanovnika, od toga 370.000 su katolici, 150.000 shizmatici, a ostalih vjeroispovijesti manji je broj. Svećenika je 211, od čega 190 biskupijskih i 21 redovnik. Budući da je sjemenište spaljeno samo na pet bogoslova, oni su poslani u Zagreb, ali se biskup nada da će sjemenište u Senju na godinu opet biti otvoreno.

Crkvi nenaklona vremena našla su katolike nepripremljene. Masonerija i socijalisti nastoje umanjiti ugled svećenika u narodu. U vrijeme rata mnogi su se ljudi bavili spiritizmom. Štetne knjige i novine "preplavile su naše kraljevstvo". *Primorske novine* šire Crkvi protivne ideje. I u srednjim školama u Rijeci i na Sušaku vlada kod nekih profesora ravnodušnost, a kod nekih čak i Crkvi neprijateljski stav. Vjernici su pri izborima slabo mislili kad su davali glasove za pojedine delegate. Oni su im poslije napravili nacrt zakona po kojem bi se ukinuo vjeronauk u školama. Na sreću se to ipak uspješno osujetiti.

Kler je uglavnom dobar. Uz male iznimke obavlja savjesno ono što od njega traži crkveni zakon. Prošle godine neki su svećenici loše pisali u novinama o biskupu i kanonicima.⁵¹ Pojavili su se i tzv. pristalice reforme, ali nema podataka ima li ih i koliko u biskupiji.⁵² Za svećenike na Trsatu bile su svake godine duhovne vježbe. Sada je to nemoguće zbog talijanske okupacije. Od svećenika se bavi političkim pitanjima samo onaj koji je dobio dozvolu biskupa. Netko se treba time baviti da se suprotstavi pogubnom djelovanju masonerije. Nova je država krivo shvatila stari konkordat pa drži da ima pravo imenovati župnike i kanonike. Da se izbjegne veće zlo, biskup nije popunio neka kanonička i župnička mjesta. Zbog nedostatka svećenika 12 je župa bez svoga pastira. Župnici od vlade dobivaju plaću u iznosu od 1.400 kruna. U svim je župama župni stan, osim u gradskim (Rijeka, Novi, Bakar, Senj). Svake godine biskup saziva konferenciju svećenika, a svaki je mjesec konzistorijalna konferencija. Na tim skupovima rješavaju se pitanja koja bi inače došla na biskupijsku sinodu. S civilnim vlastima biskup je u dobrim odnosima. Prema civilnim zakonima svećenici i bogoslovi oslobođeni su vojne službe.

Kapucini u Rijeci mnogo rade na tome da narod ima dobro štivo u ruci. Sagradili su Gospi na čast lijepu crkvu. I oni, kao i trsatski franjevci, mnogo

⁵¹ Skup svećenika bakarskog dekanata održan je u mjestu Sv. Kuzam. Predvodio ih je dr. Andrija Rački, trsatski župnik. Svi su se nazočni poslije morali odreći objavljene izjave, a Rački je neko vrijeme bio suspendiran.

⁵² Ti reformisti poznati su kod nas pod nazivom "Žuti pokret", a nazvani su tako po žutim koricama brošure u kojoj su objavili svoje želje i zahtjeve. Najgorljivije pristalice "Pokret" je dobio među mlađim članovima riječkih kapucina.

Sl. 1. Palača Carina, kurija prepošta senjskog kaptola, danas Župni ured u Ulici Milana Ogrizovića. Snimak oko 1930.

ispovijedaju. Na Trsat narod hrli u hodočašćima. Benediktinke su 1914. prešle u novosagrađeni samostan izvan grada. Njihova je djelatnost za Crkvu jako korisna. Postoje razne redovničke družbe i pobožna udruženja, koja je već Vučić opisao.

Djelovanjem neprijatelja Crkve i ratne posljedice učinile su da se narod počeo udaljavati od puta istine i kreposti. Krivo shvaćeno demokratsko načelo gotovo je potpuno raskinulo onaj spasonosni vez između podložnika i vlasti. Posvuda se širi ravnodušnost.

U župama uz more, pogotovo u Rijeci, osjeća se moralni nazadak. Pogotovo u onima koje su pod talijanskom okupacijom. U cijeloj biskupiji mnogi su muževi prisiljeni otići u Ameriku da zarade čime će prehraniti obitelj. Mnoge su žene i djevojke, našavši posao po talijanskim gradovima, podlegle napastovanjima vojnika. Među loše posljedice rata spada i pohlepa za materijalnim dobrima. Svi se dadoše na trgovinu i zaradu, a svuda se pojavljuje vjerska ravnodušnost i mlakost. Ipak se obveza uskrсне ispovijedi vrši, jedino je izbjegavaju školovaniji ljudi i oni u gradovima.

Biskupijsku sinodu biskup još nije sazvao. Navodi teškoće za to kao i njegovi prethodnici. Od pastoralnih inicijativa biskup drži da će biti potrebno kada se situacija nakon rata smiri, opet će trebati početi s misijama. Svake prve nedjelje u mjesecu je misa pred Presvetim, uvedena je pobožnost Križnog puta, svibanjske i listopadske pobožnosti, a osnivaju se posvuda razne katoličke organizacije. Protuvjerskom tisku katolici nastoje uzvratiti svojim tiskom. Uz već spomenute, Marušić naglašava vrijednost *Narodne politike*.

Marušić je pred sobom imao isti upitnik na koji je odgovarao i Roko Vučić 1913. godine. Zato on u svom izvješću često kaže da je već sve rečeno u prethodnom izvješću. Mnogo je toga pored toga ponovio, a negdje i doslovno prepisao. Ipak se u njegovoj relaciji nalazi dosta toga novoga. Svoje izvješće sastavljao je više od godinu dana pa je, u vremenima kada se događaji brzo odvijaju, spomenuo neke stvari kao suvremene, a one su već bile prošlost; neke suvremene i važne je izostavio. Tako začuđuje da se ništa ne tuži što mu je slanjem apostolskog vizitatora u Rijeku praktički oduzeta jurisdikcija u tom gradu. On govori kao da tog vizitatora uopće nema.

DER INHALT DER BERICHTE DER SENJER-MODRUŠER BISCHÖFE NACH ROM VON 1602 BIS 1919

Z u s a m m e n f a s s u n g

In dieser Arbeit wird der Inhalt der Berichte der Senjer-Modrušer Bischöfe nach Rom von 1602 bis 1919 präsentiert. Neuere Berichte aus dem Geheimen vatikanischen Archiv sind den Forschungen nicht zugänglich. Die Berichte befinden sich in der Foundation "Relationes ad limina", voll. 734 und 799.

Der Autor gibt die Namen der Erforscher an, die sich mit dieser Problematik befaßt haben, die Namen der Bischöfe die diese Berichte nach Rom gesendet haben, sowie den Inhalt dieser Berichte, aus welchem wertvolle Daten zu den Umständen auf dem Gebiet des Senjer-Modrušer Bistums ersichtlich sind. Der Autor meint, daß diese Berichte eine wertvolle Quelle sind für die Kirchenhistorie der Gebiete, die zum Senjer und Modrušer, bzw. Krbaver Bistum gehörten.

THE CONTENTS OF THE REPORTS DELIVERED TO ROME FROM 1602 TO 1919 BY BISHOPS FROM SENJ AND MODRUŠ

S u m m a r y

This work deals with the contents of reports delivered to Rome between 1602 and 1919 by Bishops from Senj and Modruš. The latest reports, preserved in the Secret Archives of Vatican, have not accessible for investigations. These reports have been kept in "Relationes ad limina" fund, Voll. 734 and 799.

The author quotes the names of the research workers, who were engaged with these problems, then the names of bishops, who used to deliver their reports to Rome as well as their contents on the basis of which were obtained detailed and valuable pieces of information regarding the condition in the County of Senj and Modruš. In his opinion, these reports are a very valuable source for the church history of the regions, which were the part of the Dioceses of Senj, Modruš und Krbava.